

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Alla elever ska känna glädje till det de gör i skolan”

Olika arbetsätt för den tidiga läs- och skrivinläringen

Sita Backlund och Malin Hedefält

LAU370

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Niklas Hansson

Rapportnummer: VT-09-1030-16

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "Alla elever ska känna glädje till det dem gör i skolan" Olika arbetssätt för den tidiga läs- och skrivinläringen.

Författare: Sita Backlund och Malin Hedefält

Termin och år: Vårterminen 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Niklas Hansson

Rapportnummer: VT-09-1030-16

Nyckelord: Läs- och skrivinläring, metodval, analytisk och syntetisk inriktning, undervisning

Sammanfattning:

Syftet med denna undersökning är att ta reda på hur lärare ute i verksamheten arbetar med den första läs- och skrivinläringen och hur de får alla elever läs och skrivkunniga.

Frågeställningar:

- Vilka metoder finns?
- Vilka metoder används i verksamheten?
- Varför arbetar lärarna som de gör?
- Vad säger litteraturen och forskningen?

Metod och material som använts i studien är en kombination av intervjuer och tidigare forskning. Vi valde att göra en kvalitativ undersökning där 6 lärare som har arbetat eller arbetar med den tidiga läs- och skrivinläringen ingick.

Resultatet ur vår studie utgår från sex lärares perspektiv på läs- och skrivinläring. Alla elever har olika utgångspunkter i läs- och skrivinläringen. Lärarna ansåg att för att kunna nå alla elever krävs det ett varierat arbetssätt med flera olika metoder. Det som vi kan visa i vårt resultat är att lärarna använder sig av aktuella forskningsmetoder, fast på ett växlade sätt där inte endast en metod förekommer.

Betydelse för läraryrket: Det ställs stora krav på läs- och skrivförmågan i dagens samhälle och förmågan att kunna läsa och skriva är oerhört viktig. Kravet är att som svenska medborgare förväntas vi kunna tolka och förstå all den information som finns i vårt samhälle idag. Skolan har en viktig uppgift, att skapa goda möjligheter för elevers språkutveckling.

FÖRORD

Vi vill tacka varandra för den sista tiden på vår lärarutbildning. Vi har haft ett lärorikt och intensivt arbete tillsammans. Men vi har under hela arbetets gång haft ett leende på läpparna vilket har hjälpt oss genom skrivandet. Tillsammans med vår handledare Bengt har vi kunnat diskutera idéer och tankar. Tack Bengt för ett gott samarbete. Vi är mycket nöjda med den vägledning som vi fått. Vi vill även rikta ett stort tack till de lärare som ställde upp på vår intervju, utan era tankar och erfarenheter hade vi inte kunnat genomföra arbetet.

Göteborg 2009-05-25

Malin Hedefält & Sita Backlund

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT

FÖRORD

1. BAKGRUND	7-8
1.1. Definitioner av ord och termer.....	8
2. SYFTE	8
2.1. Frågeställningar.....	8
3. LITTERATURGENOMGÅNG	9
3.1. Litteratursökning.....	9
3.2. Förankring i styrdokumentet.....	9
3.2.1. Läroplanen, Lpo94.....	9
3.2.2. Kursplanen för svenska.....	9
3.3. Historiskt perspektiv på läs- och skrivinlärning.....	9-10
3.4. Tidigare forskning.....	10-12
3.5. Olika synsätt inom läsprocessen.....	12
3.6. Debatter kring de olika metoderna.....	12-13
3.7. Internationell forskning kring elevers läs- och skrivinlärning.....	13
3.7.1. PISA 2000.....	13-14
3.7.2. PIRLS 2001.....	14
3.8. Lärandemiljö.....	14-15
4. TEORETISK RAM	16
4.1. Kognitivistiskt perspektiv på lärande.....	16
4.2. Sociokulturellt perspektiv på lärande.....	16-17
4.2.1. Den proximala utvecklingszonen.....	17-18
4.3. Jämförelse mellan de olika teorierna.....	18
5. LÄSNING OCH SKRIVNING	19
5.1. Vad är läsning och skrivning?.....	19
5.1.1. Läsning.....	19
5.1.2. Skrivning.....	19
5.2. Läs- och skrivinlärningsmetoder.....	19
5.2.1. Allmänt om syntetisk- och analytisk metod.....	19
5.2.2. Syntetiska metoden.....	19-20

5.2.3. Analytiska metoden.....	20
6. METOD.....	21
6.1. Val av metod.....	21
6.2. Urval av intervjupersonerna och lärarporträtt.....	21-22
6.3. Genomförande av intervjuerna.....	22-23
6.4. Bearbetning av data.....	23
6.5. Etiska överväganden.....	23
6.6. Tillförlitlighet.....	23
6.6.1. Reliabilitet.....	23-24
6.6.2. Validitet.....	24
6.6.3. Generaliserbarhet.....	24
7. RESULTATREDOVISNING.....	25
7.1 Resultatdiskussion.....	25
7.1.1. Lärarnas syn på läs- och skrivinläring.....	25-26
7.1.1.1. Sammanfattning av lärarnas syn på läs- och skrivinläring	26
7.2.1. Vad betyder det att vara språkligt medveten?.....	26-27
7.2.1.1. Sammanfattning av vad det betyder att vara språkligt medveten.....	27-28
7.2.2. Vilka metoder använder sig lärarna av i läs- och skrivinläringen?.....	28-29
7.2.2.1. Sammanfattning av vilka metoder lärarna använder sig av i läs- och skrivinläringen.....	29
7.2.3. Hur kan man individanpassa läs- och skrivinläringen?.....	30-31
7.2.3.1. Sammanfattning av hur man kan individanpassa läs- och skrivinläringen.....	31
7.2.4. Vilken betydelse anser lärarna att de olika miljöerna där eleven vistas har för elevens språkutveckling?.....	31-32
7.2.4.1. Sammanfattning av vilken betydelse lärarna anser att de olika miljöerna där eleven vistas har för elevens språkutveckling.....	32
8. DISKUSSION.....	33
8.1. Olika syn på läs- och skrivinläring.....	33-34
8.1.1. Vad innebär det att kunna läsa och skriva.....	34-35
8.1.2. God läsutveckling.....	35
8.1.3. Nya usboken.....	35
8.2. Miljöns betydelse för elevens språkutveckling.....	35-40
9. SLUTORD.....	41

REFERENSER.....	42-44
BILAGA 1.....	45
BiLAGA 2.....	46-49

1. BAKGRUND

Det ställs stora krav på läs- och skrivförmågan i dagens samhälle och förmågan att kunna läsa och skriva är oerhört viktig. Kravet är, att som svenska medborgare förväntas vi kunna tolka och förstå all den information som finns i vårt samhälle idag. Att lära alla elever i skolan bli demokratiska medborgare, är en av uppgifterna som skolan har. För att kunna göra detta krävs kunskaper och färdigheter i läsning och skrivning. Skolan har därmed en väldigt viktig uppgift, att skapa goda möjligheter för elevers språkutveckling. Kursplanen i svenska belyser detta:

Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Det är därför ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling.¹

PIRLS 2001 och PISA 2000 är två internationella studier där elevers läsförmåga undersöks. PIRLS visar att svenska elevers läs- och skrivkunskaper har försämrats genom åren, men att bland de svenska eleverna i åldrarna 9-10 år är läsförmågan god jämfört med andra länder som deltagit i studien. Medan PISA visar att läsförmågan hos svenska elever är god. Dock visar den även en skillnad mellan flickor och pojkers läsförmåga, då flickornas resultat är bättre.

LPO 94 är den läroplan som skolan har som utgångspunkt när det gäller vad eleverna ska uppnå. Här anges mål som eleverna ska ha uppnått i det tredje, femte och nionde skolåret. Genom att, som lärare, arbeta mot samma mål lägger de en grund för fortsatt lärande. Denna grund bygger, i stort sett endast på läsning och skrivning eftersom allt lärande vilar på dessa färdigheter. Under det senaste året har det tillkommit mål att uppnå för elever i årskurs tre, tidigare fanns det endast mål för årskurs fem och nio. Detta medför att lärare nu har en nationell utgångspunkt att utgå ifrån när det gäller elevens första skolår.

Utbildningsdepartementen (SOU.1997) framhåller vikten av att kunna läsa och skriva:

Språkandet, det muntliga och det skriftliga, hänger intimt samman med tänkandet och lärandet. För att äga sådan språklig handlingskraft att man har makt över sitt eget liv och sitt eget lärande räcker inte bara grundläggande läs- och skrivfärdigheter. Det vill till mer än att kunna läsa av, läsa fort och stava rätt – det vill också till att man läser och skriver på ett sådant sätt att världen blir tolkningsbar. Den som inte kan läsa, skriva och tala så att tillvaron blir mer begriplig och därmed också möjlig att påverka är på många avgörande sätt utestängd från samhällsgemenskapen.²

Att lära sig läsa och skriva är något som vi alla lär oss under de första åren i skolan. Som lärare i de tidiga skolåren, måste man ha kunskaper om vad man gör, alltså vilka strategier och metoder man använder sig av och att man är medveten om vilket syfte man har med sin undervisning. Vi har båda läst kursen Läs- och skrivinläring under vår tid på universitetet. Kursen gav oss en del kunskaper i hur man metodiskt kan arbeta med läs- och skrivinläringen i de första skolåren. Dock känner vi båda att det inte behandlades i den

¹ Skolverket. Kursplan i svenska. (2000)

² SOU. (1997:108). S 15.

utsträckning som vi hade önskat. Så därför anser vi att det är väldigt intressant att undersöka detta ute i verksamheten. Genom att undersöka verksamma lärare, får vi som studenter och blivande lärare, en överblick i hur man kan arbeta och vilka för- respektive nackdelar de olika strategierna medför. Den kunskap som de olika lärarna besitter kan vara till nytta för att utöka och utveckla den kompetens som vi själva har med oss. Så med detta examensarbete får vi djupare kunskaper om hur man kan arbeta med den första läs- och skrivinläringen.

1.1 Definitioner av ord och termer

Här definierar vi ord och termer som benämns i vår uppsats. Dessa begrepp har vi med oss från tidigare kurser på lärarutbildningen.

När vi benämnen ”de tidiga skolåren” menar vi från förskoleklass upp till årskurs 3.

Avkodning: Att känna igen ordbilder, exempelvis känna igen sitt egna namn genom bokstävernas sammansättning.

Knäcka koden: Kunna se sambandet mellan fonem (ljud) och bokstäver.

Läs- och skrivinläring: Grunden i fasen läs- och skrivutveckling, d.v.s. forma bokstäver, avkoda och ljuda samman bokstäver till ord.

Språklig medvetenhet: Att förstå språkets uppbyggnad och använda det på ett medvetet sätt.

Det vidgade textbegreppet: Text, bilder, musik, film och andra medier.

Situerat lärande: Riktat sig mot inlärningskontext, skolan skall skapa en lärandemiljö som så mycket som möjligt liknar livet utanför.

Fonologisk medvetenhet: Utvecklingen av den fonologiska medvetenheten utvecklas genom lekar med ord och kontexter. Därigenom utvecklas det fortsatta lärandet i att läsa och skriva.

2. SYFTE

Syftet med denna undersökning är att undersöka hur lärare ute i skolverksamheten arbetar med den tidiga läs- och skrivinläringen och hur de kan hjälpa alla elever att bli läs- och skrivkunniga.

2. 1. Frågeställningar

- Vilka metoder används i verksamheten?
- Varför arbetar lärarna som de gör?
- Vad säger litteraturen och forskningen?

3. LITTERATURGENOMGÅNG

I det här kapitlet har vi sammanfattat vad skolans styrdokument säger men även vad olika forskare kommit fram till när det gäller läs- och skrivinläringen. Vilka metoder finns det och vad anser forskarna är det bästa sättet att lära sig läsa och skriva? Kapitlet behandlar vidare vilka de olika synsätten på läs- och skrivinläringen är och hur debatten kring detta sett ut. Vi har delat in kapitlet i sju olika avsnitt där vi behandlar ovanstående delar inklusive internationell forskning och hur lärandemiljön speglar inläringen.

3.1. Litteratursökning

Relevant litteratur till vår undersökning har vi mestadels sökt och hittat i Gunda och på www.uppsatser.nu, vilket är en Internetsida där de finns tillgång till olika uppsatser. Genom att använda oss av tidigare uppsatser har vi fått bra tips på vilken litteratur som vi kan använda oss av i vår uppsats. Vi har även sökt via Google och har då använt sökord som läsinläring, skrivinläring och metoder för läsinläring.

3.2. Förankring i styrdokument

3.2.1. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, LPO94

Kunskap kan delas in i olika former: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Dessa former kräver en samverkan sinsemellan; de medför att olika kunskapsformer aktualiseras i skolan. Skolan skall sträva efter att alla elever får lust att läsa och utvecklar sitt egna sätt att behandla kunskap på. Eleverna ska lära sig att använda sina kunskaper i ett samspel med andra då de löser problem, reflekterar, kritiskt granskar osv.³ Skolverket skriver att: ”Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.”⁴

3.2.2. Kursplanen för svenska

En viktig utgångspunkt är att eleverna använder sitt språk genom att tala, lyssna, läsa, skriva och tänka i kontexter, vilket skapar bra förutsättningar för språkfärdigheter. Att ha ämnet svenska i skolan betyder att eleverna ska kunna hantera svenska språket genom att tala, lyssna, läsa, skriva men också att ta del av skönlitteratur, film och teater. Språket tar en stor plats i skolan eftersom det ger förutsättningar för andra ämnen, men också för elevernas fortsatta liv. Skolans arbete kräver att elever kommunicerar och samarbetar med varandra i de flesta ämnen.⁵

”Språket och litteraturen har stor betydelse för den personliga identiteten. Svenskämnet har som syfte att främja elevernas förmåga att tala och skriva väl samt att med förståelse respektera andras sätt att uttrycka sig i tal och skrift”.⁶

3.3. Historiskt perspektiv på läs- och skrivinläring.

Vår första allmänna folkskola kom till 1842 via folkskolestadgan. Vid denna tidpunkt styrde den kristna synen och befolkningen skulle lära sig läsa och skriva för att kunna läsa bibeln

³ Lärarens handbok. S.12.

⁴ Ibid. S.11.

⁵ Skolverket. Kursplan i svenska. (2000).

⁶ Ibid.

och psalmboken.⁷ Hemmet ansåg ligga på ansvaret att barnen skulle lära sig läsa rent och flytande. Att lära barnen hur man läser var föräldrarnas uppgift, dock var föräldrarna upptagna med att försörja sina familjer och staten fann då lösningen att staten skulle hjälpa barnen att få läskunskaper. Småskolan infördes då 1858 och hade då till uppgift att lära alla barn att läsa. De lärare som undervisade barnen var till stor del fysiskt handikappade och kunde inte få inkomst på annat sätt, och fick genom småskolan dålig inkomst. Lärarna fick så småningom gå vissa kurser, men det var inte förrän staten bestämde 1897 att för att få undervisa skulle lärarna ha en examen. För att arbeta i småskolan krävdes en examen år 1831 och dessa lärare skulle då utbildas på småskoleseminarium.⁸ Genom bokstaveringsmetoden lärde sig barnen läsa från grunden. Denna metod var kännbar av barnen då den används i hemmen och inom kyrkan. Metoden gick ut på att lära sig en bokstav i taget, och sedan helheten och denna metod användes fram till 1940-talet.⁹ Bokstaveringsmetoden konkurrerade med ljudmetoden som används även idag. Denna metod kom från Tyskland till Sverige runt 1846 och började användas i svenska läseböcker i slutet av 1860-talet.¹⁰

Per Adam Siljeström var en man som år 1859 gav ut boken "Läsebok vid de första innanläsningsöfningarna i skolan och hemmet". Denna bok baserades på helordmetoden, som då även kallades ordbildsmetoden. Den gick ut på att se orden i bilder och utgick inifrån barnens erfarenheter och verklighet. Det var av stor vikt att inte endast använda sig av kristna texter, utan som sagt utgå ifrån barnen.¹¹

3.4. Tidigare forskning

Forskare har olika syn på hur den tidiga läs- och skrivinläringen bör utformas. Det är två huvudsakliga metoder som används, var av en är den syntetiska metoden där eleverna lär sig på det traditionella sättet genom ljudning. Dessutom finns det analytiska sättet där eleverna lär utifrån helheten och sedan bryter ner helheten till delar.

Syntetiskt perspektiv

Ingvar Lundberg var professor i psykologi vid Umeå universitet med inriktning mot utvecklingspsykologi fram till 1995. Numera ingår han i ett forskningsprogram om kommunikationshinder och social anpassning vid Göteborgs universitet.¹² Några av de frågor Ingvar Lundberg försöker besvara i sin forskning är bl.a. hur man kan förebygga lässvårigheter, vad dyslexi egentligen är, och hur läs- och räkningsvårigheter hänger ihop. Det hans forskning främst är inriktad mot är läslärande och vilka de kognitiva, språkliga och sociala förutsättningarna är för en god läsutveckling.¹³

Enligt Lundberg infattar läsförmågan fem dimensioner, nämligen fonologisk medvetenhet, ordavkodning, flyt i läsningen, läsförståelse och läsintresse. Vidare säger Lundberg att läsning är en avkodning av grafiska tecken som leder fram till en förståelse, men också att det är nödvändigt med ljudning i ett skriftspråkslärande.¹⁴

Att eleven måste förstå att språket vi talar är uppbyggt av ord som har olika längd men även att orden är uppbyggda av stavelser och ljud. För att nå helheten är det även viktigt att eleven har en förståelse för språkets ljud och bokstäver och de minsta delarna som fonemen och

⁷ Lindö. (2002).

⁸ Längsjö & Nilsson. (2004).

⁹ Lindö. (2002).

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Kullberg & Åkersson. (2006). S. 15.

¹³ Ibid. S. 15

¹⁴ Ibid. S. 16

grafemen. Men även att kunna koppla ihop orden och bilda meningar och att kunna ljuda ut dessa ord.

Avkodning och förståelse hänger tätt samman enligt Lundberg.

”Avkodningen måste uppnå en automatiserad nivå för att inte ta förståelsens mentala resurser i anspråk”.¹⁵ Det är viktigt att pedagogerna skapar så bra förutsättningar som möjligt för lärande. Lundberg menar att ”ett systematiskt arbete inte står i motsättning till en kreativ och levande pedagogik”.¹⁶ Eleverna mår inte dåligt av att få arbeta med upprepade övningar, utan känslan av framsteg kan ibland räcka som stimulans.

Cecilia Nielsen som är forskare anser, liksom Lundberg, att det syntetiska synsättet bör dominera den tidiga läs- och skrivinläringen. Att säga orden högt och ljuda dem bit för bit är någon som hon anser är viktigt. För på detta sätt sedan kunna höra vilka ljuden är, och på så sätt göra det lättare att kunna skriva ordet med pennan.¹⁷

Analytiskt perspektiv

Caroline Liberg är professor i svenska med didaktiskt inriktning vid Malmö Högskola.¹⁸ Hon ser den första läs- och skrivinläringen ur ett annat perspektiv än tidigare nämnda forskare, nämligen ur ett helhetsperspektiv. Liberg talar om att barn börjar läsa och skriva inom ramen för ett socio-interaktionistiskt perspektiv. Detta synsätt grundas i att språket växer fram och utvecklas i samspel med andra. Liberg säger att elever inte lär sig bokstäver och de grammatiska reglerna, för hur de sammansätts till ord och satser, utan eleverna lär sig genom att samtala med andra om olika texttyper. Här kan samtalen handla om dikter, böcker eller faktatexter man läst. I den utveckling som Liberg beskriver om syns det stora likheter mellan både det tidiga skriftspråklärandet och talspråklärandet. Några exempel på det är följande: Språkandet uppkommer och samspelar med andra, barns första språk (joller, låtsas-läsning) har ingen grammatik men vi tillåter det ändå, att ha samtal om grammatik och andra liknande samtal har betydelse för språkförmågan. Hennes forskning om fenomenet läs- och skrivinläring utgår från en alternativ syn. Forskningen har som utgångspunkter för läs- och skrivutläring att lärandet ska ske i meningsfulla och individanpassade sammanhang. Elevernas första försök till att läsa (även om det är låtsas-läsning) ska ligga till grund för den fortsatta undervisningen. Det skall läggas lika stor vikt vid både läsning och skrivning eftersom elever kan föredra det ena eller det andra. Som pedagog ska man känna sina elever så pass bra att man vet att de har tillräckligt med kunskap för att kunna tillgodose sig lärarens val av sätt.¹⁹

En annan forskare som har en analytisk syn på lärande är professorn Åke W. Edfeldt. Han ser liksom Liberg på läs- och skrivinläringen från ett helhetsperspektiv. Han menar att ” Vi måste utgå från det som är gemensamt för talad och skriftlig kommunikation och alltså vid allt läslärande utnyttja barnens redan existerade språkliga kunnande”²⁰

Vidare anser han att det är viktigt för eleverna att utgå ifrån sina språkliga förkunskaper. Avkodningen av en text blir lättare eftersom eleven känner igen sig i den skriva texten.

Även psykologen Birgitta Allard och forskaren Bo Sundblad ser inläringen utifrån ett analytiskt synsätt. De ser skriftspråklärandet som en utvecklingsprocess och det gäller för

¹⁵ Ibid. S. 18

¹⁶ Idem. S. 18.

¹⁷ Ibid. S. 72.

¹⁸ Ibid. S. 27.

¹⁹ Idem.

²⁰ Ibid. S. 7.

läraren att finnas till hjälp i elevens utveckling, att stödja processen och försöka förstå var eleven befinner sig i sin utveckling.²¹

3.5. Olika synsätt inom läsprocessen

Det finns två läsmodeller att tillgå när det gäller läsprocessen: den ena som rör den traditionella läsmetoden kallas för ”bottom up- modell” och den andra som har LTG (Läsning på talets grund) som grund kallas för ”top down-modell”.

Frank Smith har forskat mycket inom språk, tänkande och inläring.²² Smith är en förespråkare för ”top down-modellen”, han anser inte att elever behöver kunna fonetik för att kunna läsa. Smith förklarar att vi har många avgränsade ljud i vårt talspråk eftersom vissa bokstäver har fler än ett ljud: ”Stavning-till-ljud-korrespondenserna är inte ett-till-ett utan många till många”.²³ Här menar Smith att det kan uppstå fonetiska komplikationer för en läsare, därför måste man veta vilket uttal som ska användas vid just det här tillfället.²⁴

3.6. Debatter kring de olika metoderna

Debatten i metodval har genom åren ständigt varit aktuell. Under 1970-80 talet ägde en debatt mellan skolpsykologen Hans Åkerblom och professor Eve Malmquist rum. I doktorsavhandlingen ”Kan man bli klok på läsdebatten” av Anita Hjalme,²⁵ skildras just dessa två personers tankar kring val av läs- och skrivinläringen.

Skolpsykologen Hans Åkerblom hävdar i debatten att den analytiska metoden är att föredra vid tidig läs- och skrivinläring. Han motiverar detta val med att påpeka att det inte går att nå förståelse genom att ljuda till sig ord. Men han menar även att läsinläringen blir lösryckt från text och sammanhang.²⁶

Ljudningen förvränger följaktligen ordets uttal och barnen har därför ibland svårt för att känna igen ordet efter att ha ljudat samman det. Delmetoden skapar slutligen en långsam och ineffektiv läsning som många aldrig kan frigöra sig från, inte ens i vuxen ålder.²⁷

Vidare anser Åkerblom att den första läs- och skrivinläringen borde utgå från elevens ordförråd och bör ligga på elevens språkliga nivå. Han anser att läsningen borde bli en naturlig fortsättning på elevens språkutveckling. Han drar här paralleller till Ulrika Leimars metod LTG- (Läsning på talets grund) som ett positivt exempel.²⁸ Som ett sista argument för den analytiska metoden tar Åkerblom upp lärarens roll som en stödjande person i elevens läsinläring. Tillskillnad mot Åkerblom anser Malmquist att det finns svagheter i den metod som Åkerblom förordar:

Metodens främsta svaghet ligger väl däri att eleverna inte ges någon säker teknik att med framgång attackera och läsa även sådana ord som de inte tidigare mött.--- De får en tendens att gissa utifrån allmänna

²¹ Ibid. S. 41.

²² Smith. (2000).

²³ Ibid. S. 67.

²⁴ Ibid.

²⁵ Hjalme. (1999).

²⁶ Ibid. S. 135.

²⁷ Idem.

²⁸ Ibid. S. 136.

karaktäristiska i ordets utseende. Och, detta gissande och detta memorerande av ord gestalter tycks vara idealet för Åkerblom.²⁹

Vidare är Malmquist kritisk mot att endast använda sig av ett inlärningsätt för den tidiga läs- och skrivinläring, vilket han anser att Åkerblom förespråkar. Han påstår att både de analytiska och syntetiska tillvägagångssätten är nödvändiga.³⁰

De flesta forskare anser att man bör använda sig av en blandning av den analytiska och syntetiska metoden för att det är viktigt att utveckla en språklig medvetenhet och att eleven ska förstå betydelsen av hur våra ord, meningar och skrift är uppbyggda.³¹ Vidare menar forskarna att alla elever är olika och därför krävs det båda metoderna, för att tillgodose alla elevers behov vid den tidiga läs- och skrivinläringen. ”Det handlar inte om ett antingen- eller, utan om ett både-och. Och metoden i sig har sannolikt inte den avgörande betydelse som den tidigare tillskrevs av både forskare och praktiker”.³²

I Libergs artikelsamling visar även den på att forskarna anser att det är en kombination av de båda synsätten som bör användas.³³

3.7. Internationell forskning kring elevers läs- och skrivinläring

3.7.1. PISA 2000

År 2000 genomfördes en stor internationell undersökning av elevers läsförmåga. Undersökningen hette Programme for International Student Assessment (PISA) och syftade till att jämföra och undersöka 15-åringars prestationer i olika länder. Genom denna typ av undersökning får de enskilda länderna chansen att upptäcka den egna undervisningens svaga och starka sidor. År 2000 ingick 32 länder och 17 miljoner femtonåringar i undersökningen. Man utgick från följande frågor:

”Är dagens unga människor rustade för att möta framtidens utmaningar? Kan de analysera, diskutera och framföra sina idéer effektivt? Har de förmåga att fortsätta lära sig nya saker i livet?”³⁴

I undersökningen ingick de tre kunskapsområdena: läsförståelse, matematik och naturkunskap. PISA definierar läsförståelse på detta sätt: ”Förmågan att förstå, använda och reflektera över texter för att uppnå personliga mål, utveckla sina egna kunskaper och möjligheter, samt att delta i samhället”.³⁵

Undersökningen visade att i ett internationellt perspektiv är svenska 15-åringar goda läsare och endast en liten andel anses ligga på den lägsta nivån. Ett av de viktigaste målen med PISA-undersökningen 2000 är att minska könsbaserade utbildningsskillnader. I Sverige visade det sig en väldigt stor skillnad vad gäller prestationer bland flickor och pojkar. Där det skiljde sig mest var pojkarnas läsförmåga och att relatera en text till egna erfarenheter, kunskaper och åsikter. Något som enligt PISA, bör uppmärksammas.³⁶ En annan del i undersökningen handlar om de elever med annat modersmål än svenska. Här visade det sig att dessa elever har svårt med uppgifter där det krävs informationssökning.

²⁹Hjälme. (1999). S 144 i LT nr 28 1977 s. 19)

³⁰Ibid. S. 147.

³¹Myndighet för skolutveckling: *Att läsa och skriva.*(2003). S 38.

³²Idem.

³³Liberg. (2003).

³⁴Skolverket. (2003). PISA. (2000). S. 17.

³⁵Ibid. S. 21.

³⁶Ibid. S. 13.

Vidare visade undersökningen att svenska 15-åringar ligger över genomsnittet när det gäller läsintresset och skillnaden mellan svenska pojkar och flickors läsintresse är inte så stor. En nackdel som kom fram under undersökningen var att en tredjedel av eleverna inte läser för nöjes skull.³⁷

3.7.2. PIRLS 2001

En av de mest omfattade undersökningarna som någonsin gjorts av elevers förmåga att läsa, utfördes våren 2003. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) är namnet på denna omfattade undersökning som gjordes i 35 länder där elever i 9-10 års ålder deltog. Fokus låg på läsförmåga, läsvanor, attityder till och sammanhang för läsning. Resultatet visade att de svenska eleverna i åk 4 stod för den högsta genomsnittliga poängen av alla de deltagandes länders elever.³⁸

Resultaten för de svenska eleverna håller en jämn nivå vilket betyder att spridningen mellan elevernas resultat var mindre i jämförelse med övriga länder. Vidare skiljde sig resultaten åt i alla länder, vad gäller flickor och pojkar och Sverige var ett av de länder där skillnaden bland flickor och pojkar var stor. Inställningen däremot var det inget fel på hos svenska elever i åk 4. 54% av eleverna hade en mycket positiv attityd till läsning och endast 7 % en negativ inställning; också här skiljde det sig bland flickors och pojkars inställning. 65 % av flickorna var mycket positiva till läsning medan det var 43 % av pojkarna som ansåg att de var positiva till läsning. Hemmiljön anser PIRLS är en av faktorerna för en god läsutveckling. Svenska hem har goda förutsättningar för att göra barnen läsintresserade och läskunniga. Dels genom att det finns böcker i hemmet och genom att föräldrarna läser för sina barn, dels för att svenska elevers föräldrar är, internationellt sett, högt utbildade.³⁹ Dock skiljer det sig åt när det gäller samtalen kring vad barnen läst. Här ligger Sverige långt ner på listan och endast 17 % av eleverna i åk 4 svarade i genomsnitt ja på frågan om föräldrarna pratar med sina barn om vad de läst, mot 34 % internationellt sett.

PIRLS betonar att det är:

Viktigt att skapa en positiv inställning till läsning och en tilltro hos eleverna till den egna förmågan att läsa är viktiga mål för skolans läsundervisning. Dels är det rimligt att anta att en god läsförmåga leder till en positiv inställning till läsning, dels kan den positiva inställningen antas leda till utveckling av läsfärdigheter.⁴⁰

3.8. Lärandemiljö

Lärandet som sker i skolan är ett lärande som ska ske på individuell nivå och lärandet som sker utanför skolan är ett lärande som ofta sker i samspel med andra. För att elever ska kunna utveckla kunskap krävs det en lärandemiljö som inkluderar alla elever på ett individanpassat sätt. Ingrid Carlgren är professor i pedagogik och menar att lärandet av läsning ska ske i sociokulturella miljöer där eleverna kan vidga sin förståelse för lärandet.⁴¹ Carlgren tar upp en aktuell diskussion om skolan som miljö för lärande. Skolan ska vara en institution för lärande, men i dagens samhälle sker lärandet också utanför skolans väggar. Diskussionen hävdar dock att det lärande som sker i skolan är ett smalare lärande som inte alls bör konkurrera med det

³⁷ Ibid.

³⁸ Skolverket. (2003). PIRLS. (2001). S. 8.

³⁹ Ibid. S. 22.

⁴⁰ Ibid. S. 20.

⁴¹ Carlgren. (1999).

som lärs utanför skolan. ”Att se kunskap som en aktiv process innebär att kontexten, miljön där kunskapsprocessen sker, ses som en aktiv integrerande grund.”⁴² Genom att se kunskap på det här viset utgår man från ett sociokulturellt perspektiv (Se 4.2). Miljön runt omkring lärandet och samspel med andra är grunden för ett sunt lärande. Roger Säljö är också professor i pedagogik och står för ett sociokulturellt perspektiv när det gäller lärande och kunskap och han menar att kunskap tillägnas i ett situerat lärande.⁴³ ”Det är i mötet med andra människor vi skapar mening, vilket betyder att allt meningsskapande måste förstås som en *social process* som äger rum i ett socialt rum”.⁴⁴ Situerat lärande är en inlärningskontext där skolan skall skapa en lärandemiljö som så mycket som möjligt liknar livet utanför skolan. Björk och Liberg är författare och forskare som hävdar att den miljö som eleverna omges av är viktig. ”- en miljö där barn och vuxna är tillsammans och deltar i ett aktivt och funktionellt språkande och där barn omges av böcker och material som stimulerar till utforskande av skriftspråkets värld”.⁴⁵ Ia Nyström⁴⁶ berättar i sin doktoravhandling hur hon tagit reda på hur lärandemiljöer kan påverka elevers läs och skrivutveckling. Hon visar också att elevernas språkmiljö i hemmet har påverkan på läsförståelse. Elever som inte har den typ av språkmiljö i hemmet, kan inte heller tillgodose sig texter på samma sätt som elever som kommer från en språkrik hemmiljö.⁴⁷

Undervisning i skolan ska vara strukturerad, pedagogen ska ha kunskap om vad syftet i lärandet är och sedan också kunna utvärdera undervisningen. Elever ska arbeta tillsammans i grupp men de ska också kunna arbeta på egen hand. Klassrummet ska vara inbjudande, eleverna ska kunna känna att det är trivsamt. Ur en lärandemiljösyn kan därför ett klassrum bestå av olika vrår, små utrymmen, kuddar, något bord osv. I klassrummet ska det finnas plats för de material som behövs för att eleverna ska kunna skriva olika typer av egna texter.⁴⁸

Enligt ett sociokulturellt synsätt är det avgörande att skolan kan skapa en bra lärandemiljö och olika situationer som stimulerar till lärande.⁴⁹ Men poängterar även att samhället spelar stor roll för elevernas motivation, genom de förväntningar som finns i samhället, på barnen och ungdomarna. Eleverna ska känna sig uppskattade, och att det finns miljöer där eleverna känner sig accepterade är a och o enligt det sociokulturella synsättet.⁵⁰

⁴² Ibid. S. 97.

⁴³ Säljö. (2005).

⁴⁴ Myndighet för skolutveckling: *Att läsa och skriva.*(2003). S. 8.

⁴⁵ Björk & Liberg. (1999). S. 20.

⁴⁶ Nyström. (2002).

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Björk & Liberg. (1999).

⁴⁹ Dysthe. (2003). S. 38

⁵⁰ Ibid.

4. TEORETISK RAM

Jean Piaget och Lev S. Vygotskij är båda psykologer som har haft stor inverkan på synen på inläring. Vi har valt att närma oss dessa teoretiker och titta närmare på deras pedagogiska uppfattning. För att sedan lägga tyngst vikt vad gäller vår teoretiska ram vid Vygotskij's teorier om ett sociokulturellt lärande. Varför vi valt just Vygotskij's teori är för att hans synsätt kring lärande, där samspel mellan individer, spelar en väsentlig roll för lärande och kunskapsutveckling, vilket står i samklang med våra pedagogiska erfarenheter.

4.1. Kognitivistiskt perspektiv på lärande

Först har vi utvecklingspsykologen och pedagogen Jean Piaget (1896-1980) som ansåg att kognitivistiska synsättet på lärande var att rekommendera. Piaget var kognitivismens främste förespråkare och ansåg att betoningen ligger på att individen inte är passiv, utan det är denne som "själv genom sin egen aktivitet konstruerar sin förståelse av omvärlden".⁵¹ Eleverna tar emot informationen, tolkar den för att sedan integrera den med vad de redan vet. Vidare menade Piaget att det är i samspel med omgivningen som barnets kognitiva utveckling sker och utveckling sker genom att barnet självt utvecklar en förståelse, observerar och drar slutsatser. Piaget ansåg "att kunskap är något som människan konstruerar utifrån sina erfarenheter".⁵² Lärarens uppgift är att bygga vidare på varje elevs tanke och lägga upp lektionerna så eleverna får chansen att vara aktiva och upptäcka saker på egen hand. Att styras av sin egen nyfikenhet och att eleverna ska förstå varför det är viktigt, att de inte bara är att lära sig utantill.⁵³ Piaget och kognitivisterna ansåg också att mognaden spelade en stor roll. Alla föds med olika anlag, oavsett om man är lika gammal så betyder inte det att man är på samma mognadsmässiga stadium. Det är på basis av olika mognadsstadier som den kognitiva utvecklingen sker.

4.2. Sociokulturellt perspektiv på lärandet

Lev S. Vygotskij (1896-1934) är den ryske psykolog som lanserade idéerna om ett sociokulturellt synsätt på lärande. Hans tankar och synsätt är internationellt vitt spridda, bl.a. i Sverige och i den svenska läroplanen för skolan (LPO 94) och förskolan (Lpfö 98).⁵⁴ Det som inspirerade Vygotskij mest var om det är skillnad på vad barn lär sig på egen hand och tillsammans med en vuxen eller i samspel med andra. Han menade att beroende på vilken assistans barnen får kan de antingen befinna sig i sin faktiska utvecklingsnivå, där barnet lär sig själv, eller i sin potentiella nivå, där barnet får stimulans av den vuxne.⁵⁵

Vidare ansåg Vygotskij att det är den kultur som vi lever i som formar vårt medvetande i ett socialt samspel och att samspelet spelar en viktig roll för utvecklingen, eftersom den ger en återspeglning av vårt inre tänkande.⁵⁶ För att skapa utveckling krävs en god undervisning. Vygotskij ansåg att tonvikten bör ligga på samspelet mellan lärare och elever, vilket leder till att eleverna utvecklar sitt tänkande.⁵⁷

Till skillnad mot kognitivistiska synsättet att se på lärande, så utgör inte det sociokulturella synsättet en mognadsteori, utan här lyfts särskilt fram att människan är född för att samspela med andra människor.⁵⁸

⁵¹ Säljö. (2005). S. 56.

⁵² Orlenius. (2001). S. 215.

⁵³ Säljö. (2005) S. 58-59.

⁵⁴ Svedberg. (2008).

⁵⁵ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Vygotskij>

⁵⁶ Svedberg. (2008) och Dysthe. (2003)

⁵⁷ Idem.

⁵⁸ Säljö. (2005).

Vygotskij betonade att lärandet sker i en social miljö och att det är i samspel med andra som vi utvecklas.⁵⁹ ”Sociokultur innebär samspel och samarbete mellan människor där en individ utvecklar sina grundläggande kognitiva färdigheter, tex. sin uppfattning om sig själv och andra människor”.⁶⁰ Säljö är kanske den som främst har utvecklat den sociokulturella teorin i Sverige. Han menar att det är i interaktion mellan individer som lärandet sker. Det sociokulturella perspektivet lägger stor vikt vid hur individ och grupp tar till sig och drar nytta av de fysiska och kognitiva resurserna.⁶¹

Det är tillsammans med andra som vi får våra erfarenheter och det är dessa medmänniskor som hjälper oss att förstå världen.⁶² Forskaren Silwa Claesson anser att när eleverna engagerar sig i sociala aktiviteter så skapas mening och eleven vinner förståelse. Att eleven bör lockas till att pröva sig fram i olika situationer är också en viktig byggsten i det sociokulturella lärandet. En annan viktig del som läraren har enligt detta inlärnings synsätt är att ordna lärandesituationer där eleverna får öva sig i olika sociala sammanhang. Eleverna ska få öva sig i att vara aktiva bland andra människor. Ett sätt att i praktiken öva sig i detta är exempelvis i små gruppsamtal, redovisningar eller att eleven får chans att kommunicera via datorn.⁶³ Lärarens viktigaste roll är att hjälpa eleven att sätta upp mål. När eleven inte förstår ska läraren finnas till hands och att vara en god lyssnare.⁶⁴ Människan använder sitt språk i alla former av socialt samspel och det är ”genom att delta i ett sammanhang, vara i en kontext, som lärandet äger rum”⁶⁵

4.2.1. Den proximala utvecklingszonen

Vygotskij lanserade ett viktigt begrepp i sin pedagogik, nämligen den proximala utvecklingszonen. Denna utvecklingszon är en karta över barnets tänkbara förmåga.⁶⁶ Han menade att:

What lies in the zone of proximal development at one stage is realised and moves to the level of actual development at a second. In other words what the child is able to do in collaboration today he will be able to do independently tomorrow.⁶⁷

Vidare ansåg Vygotskij att eleven ska ta till sig den vuxnes instruktioner, och sedan göra om det till sin kunskap för att sedan använda den. ”Utvecklingen går från det sociala till det individuella, barnen kan på egen hand utföra en handling bara om den först ägt rum i samarbete med andra”⁶⁸

Inläring och utveckling är två parallellt pågående processer. Vygotsky förespråkade att inläringen är en förutsättning för att utveckling skall ske. En elev behöver hjälp i sin utveckling och för att komma vidare, därför behöver eleven hjälp av exempelvis läraren för att nå ytterligare en nivå. Enligt Vygotskij finns det två olika former av utvecklingsnivåer: den aktuella utvecklingsnivån där eleven arbetar och klarar sig självständigt och den potentiella utvecklingsnivån, där eleven får hjälp att lösa en uppgift tillsammans med en vuxen. Lärarens

⁵⁹ Claesson. (2002). S. 29.

⁶⁰ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Sociokulturell>

⁶¹ Säljö. (2005).

⁶² Ibid. S. 11.

⁶³ Claesson. (2002). S. 32.

⁶⁴ Ibid. S. 31-33.

⁶⁵ Ibid. S. 29.

⁶⁶ Svensson. (1998). S. 149.

⁶⁷ Widebäck. (1998).

⁶⁸ Wrahme & Wulff. (2005).

uppgift är att se till att eleven har tillgång till uppgifter som ligger lite över elevens nivå. Detta för att eleven då kan ”uppnå den övre gränsen av sin potentiella utvecklingsnivå”⁶⁹ inom det aktuella kunskapsområdet.

4.3. Jämförelser mellan de olika teorierna

Interaktion och samverkan är två ord som belyser likheterna mellan de två nämnda teorierna. Båda teorierna belyser även betydelsen av organiserade mönster i de mentala aktiviteterna.⁷⁰

Enligt Olga Dysthe⁷¹ spelar det ingen roll vilken grundsyn man har på lärande, eftersom motivation och engagemang är avgörande vad man lär sig. Dessa nyckelord betonades dock olika mycket och olika starkt i de olika teorierna. Enligt kognitivisterna ansåg man att den inre motivationen är avgörande för inläring. Om elever får hålla på med olika områden och olika aktiviteter är det naturligt motiverade att lära sig något nytt. De ansåg även att elever blir mer motiverade om det skiljer sig en aning mellan de olika kunskapssynerna, då framförallt när det gäller lärande och bedömning. En kognitivistisk syn är att processen spelar en avgörande roll, och det är inte endast produkten som är avgörande. Det läggs stor vikt vid att eleverna förstår och kan avgöra vilka som är de bästa metoderna och strategierna för att lösa ett problem. Däremot det sociokulturella synsättet anser att det inte endast ska ske bedömning när en aktivitet är slut, utan att den ska omfatta hela elevens deltagande under processens gång. Bedömningen ska vara en integrerad del av lärandet.⁷²

Både de sociokulturella och kognitivistiska teorierna lägger stor vikt vid betydelsen av barnet och dess aktivitet i relation till omvärlden.⁷³

En likhet som är stark i de båda teorierna är vilka konsekvenser inriktningarna får för undervisningen.⁷⁴

Läraren ska framför allt lyssna på eleven och försöka förstå hur han eller hon tänker eller konstruerar kunskap. Det gäller också för läraren att skapa sådana situationer att elever självständigt får tillfällen att fundera och/eller kommunicera med varandra.⁷⁵

En slutsats kring vilka skillnaderna och likheterna är vad gäller de olika teorierna är det inget tvivel om. De bygger på olika synsätt och har olika uppfattningar på vad kunskap och lärande är, och vilka konsekvenser detta får för pedagogiken i sin helhet. Det som skiljer sig mest åt mellan de två teorierna är att de har olika fokus.

⁶⁹ Widebäck. (1998). S. 40.

⁷⁰ Dysthe. (2003). S. 37.

⁷¹ Ibid. S. 38.

⁷² Ibid. S. 40.

⁷³ Säljö. (2005).

⁷⁴ Claesson. (2002). S. 42.

⁷⁵ Idem.

5. LÄSNING OCH SKRIVNING

5.1. Vad är läsning och skrivning?

5.1.1. Läsning

Avkodning och förståelse är de två kognitiva aktiviteter som läsning bygger på. För att en individ ska tolkas som läskunnig ska denne kunna både avkodning och förståelse för en text. När det gäller avkodning så innebär det att individen ska känna igen olika bokstäver och kunna bilda dessa bokstäver till ord och meningar. När det sedan gäller förståelse så innebär det att individen ska kunna förstå och tolka det man läser.⁷⁶

5.1.2. Skrivning

Ett skriftspråk består av skrivtecken, men även normer och regler för hur dessa skrivtecken kan och får sättas ihop till ord och meningar. Dessa tecken är en motsvarighet till talet och när en individ kan se och förstå att talet kan bestå av olika fonem, så säger vi att individen är fonologiskt medveten.⁷⁷

Skrivspråket och talspråket är kopplade till varandra, men vi skriver inte som vi talar, därför kan det vara svårt för vissa elever att lära sig skriva. Det är viktigt att tidigt visa eleven hur olika ljud och ord ser ut eftersom de börjar skriva de ord de redan är välbekanta med genom att lyssna hur det låter.⁷⁸

Att kunna skriva handlar om att kunna sätta sina tankar och funderingar på ett papper. Att göra detta helt grammatiskt rätt tar lång tid och innebär en väldigt lång inlärningsperiod för många elever. För att göra det lättare för eleven ska man försöka att inte rätta för mycket i början, detta för att behålla motivationen och lusten till att skriva.⁷⁹

5.2. Läs- och skrivinlärnings metoder

5.2.1. Allmänt om syntetisk och analytisk metod

Det finns två typer av läsinlärningsmetoder. Den ena kallas för den syntetiska metoden och den andra för den analytiska metoden. I val av metod vid den tidiga läs- och skrivinläringen är det många faktorer som spelar in. De faktorer som spelar roll är lärarens kunskap och erfarenhet, hans/hennes kunskaper om hur eleverna är som individer men även lärarens personlighet är av betydelse. Det är svårt att veta vilken metod som lämpar sig bäst vid ett speciellt tillfälle, därför spelar lärarens erfarenhet och kunskap en stor roll. En erfaren lärare, som kan känna av eleverna, vet vilken metod som är bäst att använda sig av när det gäller en enskild individ. Det är inget som säger att just den metoden som läraren har bestämt att använda sig av, passar just den eleven. Det är även viktigt att det skapas rätt miljö och tillfälle för inläring. Ingen metod är bra om inte en lämplig inlärningsbefrämjande atmosfär skapas. För att eleverna ska utvecklas och bli förtrogen med hur det svenska språket ser ut, så är det viktigt att läraren vet vad man gör och framförallt varför man gör på ett speciellt sätt.⁸⁰

5.2.2. Den syntetiska metoden

Denna metod går inte att använda på små barn, utan lämpar sig för barn i fem – sju årsåldern. Att använda sig av ord som barnen har lätt för att ljuda samman är en viktig del i den syntetiska metoden.⁸¹ Wittingmetoden kopplas stark samman med den syntetiska metoden.

⁷⁶ Carsten. (2004). S. 18.

⁷⁷ Myndighet för skolutveckling. (2003). S. 25.

⁷⁸ Carsten. (2004). S. 58-60.

⁷⁹ Taube. (1997). S. 61.

⁸⁰ Stadler. (1998).

⁸¹ Taube. (1997). S. 65.

Den ”utgår från arbete med enskilda språkljud till sammanljudning av stavelser och sökande efter ord eller orddelar i de givna stavelserna”⁸²

5.2.3. *Den analytiska metoden*

Metoden utgår från texter som grundar sig på elevernas erfarenheter. Eleverna skapar texter tillsammans med varandra som de lär sig att läsa. Arbetssättet utgår från helheten och går sedan ner till delarna. Detta innebär att man utgår från textens helhet, och bryter ner den i olika meningar för att sedan bryta ner den ännu en gång för att få fram de olika språkljuden.⁸³ Denna typ av inlärningsmetod kan, till skillnad mot den syntetiska metoden, användas när barnen är mycket små och precis börjat prata. Detta eftersom den bygger på visuella minnesbilder av ord.⁸⁴ LTG är en metod som faller inom kategorin analytisk metod. ”Betoningen ligger på elevers förståelse av och känsla för de texter de skall läsa”.⁸⁵

⁸² Larson, Nauclér & Rudberg. (1992). S. 44.

⁸³ Myndighet för skolutveckling: *Att läsa och skriva*. (2003).

⁸⁴ Svensson. (1998). S 111.

⁸⁵ Taube. (1997). S. 67.

6. METOD

6.1. Val av metod

Vi har valt att använda oss av intervjuer som en kvalitativ forskningsmetod. Stukat⁸⁶ anser att ”innehållet blir kritiserbart, det kan bli grund för en fruktbar diskussion och uppfyller det viktigaste kravet på vetenskaplighet”.⁸⁷ Varför vi valde att intervjua är för vi ansåg att vi får ett fysiskt möte med varje informant och för att vi vill förstå hur en lärare arbetar och varför läraren väljer ett speciellt sätt. Vi ansåg att dialogen man får genom en intervju och följdfrågorna vi får chansen att ställa, är viktiga för undersökningens resultat. Vår undersökning involverar hur just våra informanter arbetar med läs- och skrivinläring och deras åsikter, värderingar och tankar är nyckeln till hela undersökningen. Intervjuerna gav oss mycket och vi fick en bild av hur lärare arbetar med den tidiga läs- och skrivinläringen. Intervjuerna har också visat på vilka problemen är, och hur man arbetar för att få alla elever språkligt medvetna. Kvale⁸⁸ menar att vi lär känna andra människor via samtalen. Vi får en större inblick i världen de lever i och får ta del av deras erfarenheter och känslor.

6.2. Urval av intervjupersonerna och lärarporträtt

Vi valde att enbart intervjua lärare som arbetar eller har arbetat med den första läs- och skrivinläringen. Varför vi endast valde lärare som är verksamma inom skolans första år, är för att vi ansåg att dessa har störst erfarenhet av att möta den första läs- och skrivinläringen. Alla lärare är kvinnor och har varit verksamma inom skolan i 4-45 år. Att alla av de intervjuade lärarna var kvinnor var inget som vi kunde påverka. Vi frågade rektorerna om det fanns både manliga och kvinnliga lärare som är/varit verksamma i årskurs 1. Dock blev utfallet att vi endast fick tag på kvinnliga informanter. Vi anser att det inte spelar någon roll för undersökningen då mer än hälften av landets lärare är kvinnor. Vi hade ett krav på att alla de lärare vi intervjuar ska använda läs- och skrivinläringen i sitt dagliga arbete och att de skulle ha varit verksamma lärare i minst 4 år. Eftersom vi endast intervjuar lärare och inte använder oss av elevintervjuer eller liknande så behöver vi inte målsmans tillstånd. För att skydda informanternas identitet har vi valt att ge dem nya beteckningar, i form av nya namn.

Tabell 1. Intervjupersonernas bakgrund

Namn	Astrid	Beatrice	Cecilia	Daga	Evelina	Felicia
Ålder	35-40	45-50	35-40	35-40	65-70	35-40
Yrkesverksam tid	13	5	11	4	45	8

Lärarporträtt

Vi har här valt att kort presentera våra informanter, lärarna, med ett litet kort porträtt som beskriver lärarna och dess bakgrund.

Lärarporträtt av Astrid

Astrid är mellan 35-38 år och arbetar i en stadsdel i nordvästra Göteborg. Hon har arbetat som lärare i närmare 13 år. Tidigare var Astrid mest verksam i mellanstadiet, men har de senaste åren följt sin klass från årskurs 1 fram till nu, när klassen går i trean. Astrid har den vanliga grundskoleexamen men har genom lärarlyftet, fortbildat sig i 15 poäng skrif språklärande för lägre åldrar.

⁸⁶ Stukat. (2005).

⁸⁷ Ibid. S. 35.

⁸⁸ Kvale. (1997).

Lärarporträtt av Beatrice

Beatrice är mellan 44-47 år och arbetar även hon i en stadsdel i nordvästra Göteborg. Hon är i botten förskollärare men har arbetat som färdigutbildad lärare i 5 år. Men Beatrice arbetade även under sin studietid som lärare och har 20 poäng i läs- och skrivinläring.

Lärarporträtt av Cecilia

Cecilia är mellan 35-38 år och arbetar precis som Astrid och Beatrice i en skola i nordvästra Göteborg. Cecilia har arbetat som lärare i 11 år och är i botten svenska och SO-lärare och har svenska upp till årskurs 7. Hon har läst 20 poäng läs- och skrivinläring i sin lärarutbildning.

Lärarporträtt Daga

Daga är mellan 35-40 år. Hon är utbildad 1-7 lärare. Alla lärare på den här skolan har läst svenskdidaktik som en fortbildningskurs. Daga läste läs- och skrivutveckling samtidigt som hon läste till lärare. Som verksam lärare har hon arbetat i 4 år. Skolan som Daga arbetar på är en skola med ca 100 elever och den ligger i en mångkulturell del i en stadsdel i västra Göteborg.

Lärarporträtt Evelina

Evelina är en pensionerad lärare mellan 65-70 år och har varit verksam som lärare i 45 år. När hon läste lärarutbildning ingick läs- och skrivinläring allmänt i metodiken. Det var ett gammaldags traditionellt läs- och skrivinläringssätt. Evelina har fortbildat sig till speciallärare genom en 1-årig speciallärarutbildning. Hon har även läst kvällskurser om läs- och skrivsvårigheter, däribland läste hon också psykologi, pedagogik och sociologi för att ha en bättre grund för hur inläring sker och faktorer som kan påverka elevers inläringssätt.

Lärarporträtt Felicia

Felicia är en lärare mellan 35 - 40 år. Hon är i grunden förskolelärare och har varit verksam i 8 år. Hon vidareutbildade sig till grundskolelärare och har nu arbetat i skolan i 15 år. Felicia har gått en fortbildningskurs inom läs och skrivinläring under ett halvår med ett flertal föreläsare som exempelvis Ingvar Lundberg. Nu håller hon på att läsa in speciallärarutbildningen genom läraryftet på halvtid och på halvtid delar hon en årskurs 2 med en annan lärare. Felicia arbetar på en skola i västra Göteborg med ca 800 elever, där det till störst del går barn med svenska som modersmål.

6.3. Genomförande av intervjuerna

Studien är genomförd i Göteborgsområdet och i två olika stadsdelar som ligger, geografiskt sätt, relativt långt ifrån varandra. Den ena stadsdelen ligger i nordvästra Göteborg och den andra i västra Göteborg. Studien grundar sig på intervjuer av sex erfarna lärare. Fokus under intervjun har legat på hur lärare arbetar med den första läs- och skrivinläringen och vilka metoder som lärarna använder sig av. Vi startade med att kontakta olika skolor runt om i Göteborg via mail. Vi utgick ifrån de skolor vi kände till sedan tidigare och några av de skolor där vi har gjort vår praktik på. Detta resulterade i att det blev två helt skilda områden geografiskt sätt. Mailen skickade vi till skolornas rektorer, som sedan vidarebefordrade dessa till de lärarna på skolan som undervisar eller har undervisat i de tidiga åren. Detta kan få konsekvenser om vissa av rektorerna känner att de inte står för vad de har för syn på läs- och skrivinläringen och då inte vidarebefodrar mailet. Rektorerna kan endast ha vidarebefordrat mailet till villiga informanter och på så sätt påverka utfallet från intervjuerna. Risken finns att

rektorerna inte vidarebefordrade mailet till lärare som han/hon visste var kritisk. Men de kan även få motsatta konsekvenser då vi kanske bara får tillfälle att intervjua de lärare där rektorerna känner att de har en pedagogisk syn att ”visa upp”. De skolor som valde att ställa upp blev tre till antalet där fyra av de sex lärarna är verksamma på samma skola. Dock fick vi inte så många svar som vi hade hoppats på vilket resulterade i att vi fick kontakta ytterligare några lärare. En av dessa lärare var pensionerade Evelina. Vi är fullt medvetna om att undersökningen kanske inte får så stort omfång som den kanske hade fått om lärarna kommit från olika skolor. Då skulle utfallet kunna resultera i att skillnader på skolornas resurser och förutsättningar hade påverkat resultatet. Men eftersom de fyra lärarna som kommer från samma skola inte samarbetar, ansåg vi att intervjuerna gick att använda i vår undersökning. Innan intervjuerna påbörjades meddelade vi informanterna om vad vår undersökning skulle kretsas kring och vi erbjöd de även att få ta del av intervjufrågorna innan vi startade intervjun. Vi informerade även om att vi har valt att blanda intervjun, att allt insamlat material kommer att behandlas konfidentiellt och att det endast är vi som kommer att ta del av materialet. Under intervjun använde vi oss av bandspelare, detta för att vi intervjuade var för sig, och ville inte koncentrera oss på att skriva ner. Fokus skulle ligga på mötet med informanten och dennes tankar och åsikter samt på intervjufrågorna. Det var ingen av informanterna som tyckte det var obehagligt med bandspelaren utan intervjuerna kunde flyta på bra.

6.4. Bearbetning av data

För att strukturera det empiriska materialet lyssnade vi på inspelningarna och skrev därefter ner svaren fråga för fråga. Vi valde att utföra intervjuerna själva så därför lyssnade vi på varandras inspelningar för att få en klarare bild av den insamlade datan. Av den data som vi skrev ner var endast svaren på våra intervjufrågor, men även ett antal citat från informanterna. Vi har sammanställt lärarnas bakgrund under rubriken lärarporträtt. Efter lärarporträtten har vi valt att sammanställa en resultatdiskussion där likheter och olikheter mellan lärarna synliggjordes.

6.5. Etiska överväganden

Stukát nämner två etiska principer, informerat samtycke och konfidentialitet. Informerat samtycke innebär att man informerar sina informanter om hur studien är upplagd och vad syftet är, men även att det är frivilligt att ställa upp på intervjun. Medan konfidentialitet betyder att informanternas personliga uppgifter, så som namn och verksam skola inte kommer att redovisas i studien. Alla namn och skolor i vår studie är fingerade och kommer att hållas konfidentiellt.⁸⁹

6.6. Tillförlitlighet

6.6.1. *Reliabilitet*

Med reliabiliteten menas att ”den kunskap som kommer fram är framtagen på ett tillförlitligt sätt”.⁹⁰ Stukát preciserar reliabilitet som en mätning av mätinstrumentets tillförlitlighet, dvs. kvalitén på själva mätinstrumentet.⁹¹ I vår studie har vi använt oss av intervjuer som mätinstrument. Det är många faktorer som kan påverka tillförlitligheten av en intervjuundersökning. Faktorerna kan handla om dagsform hos intervjuaren respektive informanten, men även feltolkningar av frågor. Vi valde att använda oss av bandspelare under intervjuerna för att stärka tillförlitligheten på utgången. Nackdelen kan då vara att informanterna känner sig obekväma i situationen och inte svarar på våra frågor i den

⁸⁹ Kvale. (1997). S 107-109.

⁹⁰ <http://www.infovoice.se/fou/bok/10000035.htm>

⁹¹ Stukát. (2005). S. 125.

utsträckning som han/hon skulle ha gjort om vi inte använt oss av bandspelare. Något som vi tror kan påverka reliabiliteten positivt var att en av oss har haft sin verksamhetsförlagda utbildning hos två av lärarna vi intervjuade, och där med kunde vi värdera sanningshalten i svaren. För att reliabiliteten ska bli så tillförlitlig som möjlig så är den beroende av att våra informanter svarar på våra frågor så omfattande som möjligt. Det kan inträffa feltolkningar under en intervju, men eftersom vi använde oss av bandspelare under intervjuerna så anser vi att sannolikheten att vi tolkat informanternas rätt är ganska stor. Vi hade kunnat agera annorlunda för att öka tillförlitligheten, nämligen att medverka båda två under intervjuerna. Men eftersom intervjuerna olyckligtvis utfördes på samma dag, var vi tvungna att utföra enskilda intervjuer. Vi anser dock att vi åstadkom en hög tillförlitlighet eftersom vi innan intervjutillfällena pratat oss samman och gått igenom intervjufrågorna noggrant.

6.6.2 Validitet

Validitet är ett begrepp för att mäta det som är viktigt i kontexten.⁹² För att kunna mäta data på ett tillförlitligt sätt bör man använda sig av rätt mätinstrument vid rätt tillfälle, vilket betyder att reliabiliteten är nödvändig för validiteten. Om mätinstrumentet inte mäter på ett bra sätt kan man inte vara säker på det som mäts blir mätt så att svaret blir tillförlitligt. Det finns även en risk att man tittar på fel saker, dvs. att mätningen fokuserar på fel saker fast att mätinstrumentet är det bästa i sammanhanget. Felkällor är något som kan uppstå när datainsamlingen grundar sig på svar från människor. Det kan handla om att informanterna ger ett svar som han/hon tror att vi förväntar oss.

Vill man ha så bra svar som möjligt så att det passar undersökningen ska man försöka skapa en så förtroendefull situation som möjligt. Validitet är grunden för studiens betydelse, så det gäller att lägga fokus på det som skall undersökas.

6.6.3 Generaliserbarhet

Vi är väl medvetna om att undersökningen vi utfört är liten, med få intervjuer och litet material. Med utgångspunkt i detta kan vi inte generalisera slutsatserna, vilket inte heller var tanken. Utan vi ville undersöka och få en mer ingående uppskattning för hur lärare arbetar med läs- och skrivinläringen och hur dem får alaa elever läs- och skrivkunniga.⁹³

⁹² <http://www.infovoice.se/fou/bok/10000035.htm>

⁹³ Kvale. (1997). S. 212.

7. RESULTATREDOVISNING

7.1 Resultatdiskussion

Vi har valt att sammanfatta lärarporträtten i en resultatdiskussion, där vi vill synliggöra likheter och skillnader mellan lärarnas val av arbetssätt.

7.1.1. *Lärarnas syn och uppfattning kring läs- och skrivinlärning*

Astrids syn när det gäller läs- och skrivinlärningen är att själva lärandet måste vara roligt och lustfyllt. När det främst gäller den tidiga läs- och skrivinlärningen, så anser Astrid att vi grundar för ett motstånd hela skolan igenom om denna fas inte präglas av lust och glädje. De elever som inte tycker det är roligt i ettan, kommer inte tycka det är roligt senare heller. Det som Astrid hela tiden arbetar för är att läs- och skrivinlärningen ska ha ett sammanhang, och att det inte får bli lösryckt. Att arbeta med elevernas texter, att man letar bokstäver och utgår från det som eleverna producerat anser hon är det viktigaste.

Jag hade ingen direkt uppfattning om den tidiga läs- och skrivinlärningen till en början, utan jag har bara tänkt att det är så man gör med bokstäverna och veckans ord m.m. Det är först på senare år, när jag fått pröva undervisningen i praktiken, som jag inser vad det innebär. Det jag tidigare upplevt stämde inte med min övriga syn på lärande och jag insåg att det finns mer än ett sätt att lära sig läsa och skriva. (Astrid)

Beatrice tycker att hennes egen syn på läs- och skrivträning har förändrats genom åren. Nu tänker man så mycket mer på individen och inte på klassen som helhet, grupperingen ligger mer i fokus nu och man ger så mycket mer stöd till de elever som behöver det. Men även låta de som behöver få svårare uppgifter.

Jag är inte längre rädd för att släppa iväg de elever som är duktiga, förr ville jag ha full koll. Men nu anser jag att det inte spelar någon roll om eleven vill läsa en Kalle Anka tidning, utan syftet är att eleven läser och sedan kan återberätta det den läst. Att förstå vad man läst är nästan det viktigaste tycker jag. (Beatrice)

Cecilias uppfattning när det gäller läs- och skrivinlärningen är den att i årskurs 1 kan, för det mesta, alla elever läsa och skriva. Det är ytterst få som inte har knäckt koden när de kommer till ettan. Så det gäller att använda sig av olika sätt i sin undervisning eftersom det skiljer så mycket i elevernas förkunskaper.

Min syn på läs- och skrivinlärningen har ändrats på så sätt att förr vågade jag inte släppa iväg de elever som kunde läsa, utan ville ha koll på alla. Men nu vågar jag det, vilket gör att det kan finnas tjugo olika läs- läxor istället för två. (Cecilia)

Dagas syn är att det talade språket är viktigt och det förekommer i hela undervisningen. De ska lära sig vad för språket vi använder, hur vi kommunicerar och hanterar det med andra så att vi blir förstådda.

Min största motivation i min undervisning är att alla elever ska känna glädje till det dem gör i skolan. Jag vill själv fungera som en vuxen som kan ge eleverna det material som de behöver och att puscha dem framåt i sitt lärande. (Daga)

Evelina menar att det är viktigt att eleverna redan i förskolan får träna att uttrycka sig muntligt, höra sagor och därmed få träna sig att lyssna. Det är också relevant att eleverna får ett bra ordförråd så att de senare kan uttrycka sig muntligt och skriftligt på ett korrekt sätt. Eleverna måste utveckla en motorisk färdighet för att kunna skriva bokstäver och ord. Läsning och skrivning har en stor roll i det dagliga skolarbetet och integreras med andra ämnen. Eleverna måste kunna uttrycka sig genom både talet och skriften. Evelina menar att vid samtal brukar man kunna få en uppfattning om eleverna är språkligt medvetna. Det märks då på elevernas ordförråd och förmåga att uttrycka sig.

Jag tycker att det läggs större vikt på muntliga framträdanden idag än förr. Det är viktigt att även kunna uttrycka sig skriftligt, vilket innebär att skrivandet också måste ha stor betydelse i undervisningen. (Evelina)

Felicia har tidigare arbetat på en mångkulturell skola, hon poängterade därför ofta skillnader mellan dessa två arbetsplatser eftersom det speglar hennes arbetssätt.

Hennes syn på läs- och skrivinlärning har inte ändrats så mycket på de 23 åren som hon har arbetat, hon tycker det mesta är sig likt sen hon började arbeta inom förskola och skola. Hon säger, ”Jag vill att de ska känna glädje när de skriver och tycka de är kul att uttrycka sig, eftersom det inte är alla som upplever den glädjen i början”. (Felicia)

7.1.1.1. Sammanfattning av lärarnas syn och uppfattning kring läs- och skrivinlärning

Flera av lärarna anser att synen på läs- och skrivinlärningen har ändrats genom åren. Två av lärarna betonade att det ligger mer fokus på individen nu än vad de gjorde förr. En lärare menade att hennes syn inte har förändrats så mycket under hennes verksamma år som lärare. Alla lärarna framhöll vikten av att lärandet ska vara lustfyllt och roligt. Men även att läsning och skrivning ska förekomma i meningsfulla sammanhang.

7.2.1. Vad betyder det att vara språkligt medveten?

Astrid menar att vara språkligt medveten kan betyda flera saker. Dels betyder det att förstå att ett ord kan sättas ihop på olika sätt, och att man kan bilda nya ord. Men det betyder också att man vet att en ändelse kan förändra ett ord, och att man reagerar på ett ord som man anser är konstigt eller som man inte förstår. Vidare menar Astrid att det är när intresset för språket finns som man blir språkligt medveten.

Man märker att en elev är språklig medveten när denne frågar om det ska vara dubbelstavning eller om frågan om hur ett ord stavas kommer. När eleverna reagerar på ett ord som de ser och frågar varför det stavas som det gör. (Astrid)

Beatrice vill att de själva ska förstå varför och att hon inte ska behöva tala om det för eleverna. Men att man även arbetar med talet, för talet grundar sig lika mycket på språklig medvetenhet som skriften. Eleverna arbetar mycket med rim och ramsor i förskoleklassen. I och med talet, så kommer skriften.

När man läser och får tala så kommer skriften automatiskt. Just nu tror jag att det är så, men efter att ha arbetet med Trageton (läs- och skrivinlärning genom dator) som jag ska göra till hösten med en årskurs ett, så tror jag kanske att skriften kommer före, och det är det som jag är nyfiken på att testa. (Beatrice)

Cecilia tycker även hon att talet är en stor del i undervisningen, eleverna måste känna sig trygga i att uttrycka sig och vågar göra detta. Ett hinder är oftast att det inte finns då mycket tid som man hade önskat att sitta enskilt med varje barn. Men det är väldigt viktigt att hjälpa eleven på vägen med att lyckas och tro på de som gör.

När man är språkligt medveten så kan eleven använda sitt språk på ett visst sätt och att skrivande fyller en funktion men även att kunna se en nytta med att kunna skriva och läsa. När eleven hör hur ordet låter, kan bygga meningar och ljuda ihop ord så tycker jag att då är eleven språkligt medveten. (Cecilia)

Daga tycker att språkligt medvetna blir eleverna när de upptäcker att en bokstav har ljud, och att de sedan kan sätta ihop ljuden så att de blir ord som går att läsa. Sen ökar medvetenheten successivt med olika sammansatta ljud (ex ng-ljud). Ibland sker det i elevernas takt beroende på att de undrar över hur ord stavas. ”De talade språket är viktigt och det förekommer i hela undervisningen. De ska lära sig vad för språk vi använder hur vi kommunicerar och hanterar det med andra så att vi blir förstådda.” (Daga)

Evelina anser att för att eleverna ska få en god språkmedvetenhet är det viktigt att redan små barn får höra sagor, sånger, rim och ramsor. I början av åk 1 är det viktigt att ha en strukturerad inlärningsmodell med bokstavs-inlärning. ”Att eleverna får möjligheter att på olika sätt får träna att lyssna på ljud, känna igen bokstäver i texter lära sig att forma bokstäver riktigt och ge dem olika tillämpningsövningar.” (Evelina)

Felicia menar att det är skillnad var du jobbar när det gäller den språkliga medvetenhet hos eleverna. Ett problem som kan uppstå är att man sänker nivån på undervisningen för elever med annat modersmål än svenska för att de har svårare att uppnå samma nivå som barn med svenska som modersmål. Problemet kan i sin tur leda till att dessa elever får svårt att hänga med i undervisning där majoriteten av eleverna har svenska som modersmål, vilket hon hävdar inte stämmer med normen om en likvärd skola.

Felicia säger att hon redan i förskolklassen kan se hur den språkliga medvetenheten är hos eleverna.

I och med att jag är förskolelärare i botten, så tycker jag att jag ser hela biten från förskolan. Det här med den fonologiska medvetenheten och hur viktigt det är och rim och ramsor. Har du inte basen så blir de bara misslyckande. Kan man inte rimma så får man börja i den änden. (Felicia)

7.2.1.1. Sammanfattning av vad det betyder att vara språkligt medveten?

Gemensamt för samtliga lärare var att alla ansåg att när eleverna förstår varför man ska läsa och skriva, och när man kan sätta samman ljud och bokstäver till ord så är man språkligt medveten. En av lärarna ansåg även att när eleven vet att en ändelse kan förändra ett ord, och när man reagerar på ett ord som man inte förstår, så har den språkliga medvetenheten hos eleven utökats. Tre av lärarna anser att talets del i undervisningen är viktig och stor del

för den språkliga medvetenheten. Flera av lärarna tycker att grunden för en god språkmedvetenhet läggs i förskoleklassen genom rim, ramsor, sånger och sagor. Felicia menar att normen om en likvärd skola inte lever upp till dess krav, där alla elever ska kunna nå samma mål. Om nivån för undervisningen sänks för elever med annat modersmål än svenska, hamnar dessa elever efter i undervisningen.

7.2.2. Vilken metod använder sig lärarna av i läs- och skrivinläringen?

När Astrid arbetade i ettan för första gången hade hon inte den utbildning i läs- och skrivinläring som hon hade önskat. Så hon följde sin kollegas spår med att använda ljudningsmetoden. Men till de elever som inte lärde sig läsa med ljudmetoden användes också helhetsmetoden. Hon känner själv att de gjorde en del fel med eleverna i årskurs ett, något som hon nu i efterhand ångrar. Tålmodet var det som hon tycker att de brast i, de blev stressande när de märkte att det inte fungerade och för hennes egen del så fanns det ingen teori om läsinläring som hon kände till och kunde använda. Men ju längre tiden gick så fick de två kollegerna ihop det och kunde använda sig av ett lustfyllt lärande för alla elever.

Materialet som jag använde var samma för alla, dock fanns det olika svårighetsgrader i läsboken. När det gäller bokstavsböcker så var det något som klassen arbetade med till en början, för att sedan använda elevernas egna texter och utgick ifrån deras egna upplevelser. Att se till så att alla elever arbetar på den nivån som dom befinner sig på tycker jag är viktigt när det gäller att individanpassa inläringen. Om man har samma uppgifter för alla så är det alltid några som får det för lätt och några för svårt. (Astrid)

I val av metod brukar Beatrice blanda väldigt mycket. Detta för att alla elever lär sig på olika sätt. För vissa barn fungerar en metod medan den inte fungerar på andra. Därför är det viktigt att ha så vid undervisning som möjligt där man plockar in lite av varje. Hon tycker det är viktigt att hela tiden stimulera elevernas nyfikenhet. Hon betonar vikten av vad dem egentligen vill med undervisningen, och inte så mycket vad hon som lärare vill. I sin undervisning har Beatrice framförallt använt sig av datorer, men naturligtvis har det eget skrivande också.

När man ska individanpassa undervisningen så är det väldigt viktigt att försöka få med sig alla föräldrar. För om man lästränar extra i skolan, då ska man även göra det hemma. Det räcker inte med att bara göra de några få timmar i skolan, det kan vara svårt att få alla föräldrar att förstå de, men det är en väldigt viktigt byggsten i elevernas läsutveckling. (Beatrice)

Cecilia tycker att man måste använda sig av olika metoder för att få eleverna läs- och skrivkunniga. Alla elever är olika, så olika metoder krävs.

Jag har använt sig av en bokstavsbok som alla har gjort samma, fast på olika lång tid. Sedan har de arbetat vidare med sin planeringsbok och då valt uppgifter utifrån egna och mina råd som är på individnivå. (Cecilia)

Även om eleverna inte kan skriva så får de göra det genom att skriva av läraren i början.

Varje vecka går kassen till biblioteket för att låna böcker. De har alltid en bok hemma och en i skolan som de läser i. Daga ger läsläxa med en gång när de börjar åk 1, och till en början kan inte alla läsa men då får deras föräldrar läsa med dem. Vissa elever som inte kan läsa får ibland i början av terminen ta hem lässpel. Daga använder sig av olika böcker från olika förlag för att kunna tillgodose alla elevers läs behov.

Daga börjar smått med skrivprocessen i åk 1 genom att eleverna får skriva faktatexter, först som en kladd som de får respons på och sedan skriver de rent texten på en dator.

För att få alla elever läs- och skriv kunniga krävs det att allt de gör sätts in i ett sammanhang. Vissa elever får arbeta mer än andra för att nå upp till vissa steg. Alla barn lär sig på olika sätt, vissa lär sig att läsa genom lässpel och vissa tycker att det är lättare genom ljudning.
(Daga)

Evelina använde sig av alla möjliga metoder i sin undervisning eftersom hon arbetade både som klasslärare och som speciallärare. Först introduceras en speciell bokstav och ett speciellt ljud i texter. Eleverna får skriva bokstäver/ord på tavlan. Hitta den aktuella bokstaven eller ordet i texter. Sedan får de skriva bokstaven i olika färger på papper. De brukar också få rita bilder och skriva ett par ord om det de har ritat. Ibland får elever spela lässpel och läsa bilderböcker med enkla ord till för att komma igång med läsning och skrivningen. Som kreativt moment i bokstavsarbete förekommer de ibland att det ska forma bokstäver i lera eller leta efter saker i naturen som kan kopplas samman med bokstäverna.

För att väcka elevers intresse för läs- och skrivinläringen bör den vara varierad. Metoder som jag använder mig av är en blandning av ljud- och helordsmetoder. Anledningen till att jag använder mig av flera metoder är för att kunna tillgodose alla elevers behov. (Evelina)

Felicia beskriver undervisningen som tradigt i åk 1 p.g.a. att de ska skriva bokstäver på rätt sätt, så därför gäller det att variera undervingen så att den inte blir tråkig. Bokstavsarbetet startar gemensamt men därefter arbetar de på självständigt. Hon säger att många av eleverna känner en befrielse när de kan bokstäver och kan börja skriva faktatexter. Felicia använder sig mycket av dikteringar (LTG-metoden), på så sätt snappar de flesta upp hur man gör när man läser. Om man ska börja ljuda så måste man ha en språklig medvetenhet.

De flesta är väldigt väl förberedda när de kommer till åk 1 i och med att de har gått i förskoleklass innan. Jag tror mycket på den gemensamma dikteringen i början så alla är delaktiga. När barn förstår bokstavsljudet, kan de lösa många spärar för läsningen och skrivningen. (Felicia)

7.2.2.1. Sammanfattning av vilken metod lärarna använder sig av i läs- och skrivinläringen?
Det mest gemensamma kring val av metod var att alla lärarna blandade metoder väldigt mycket. Det var ingen som strikt följde endast en metod. Alla ansåg att man måste använda sig av flera metoder eftersom det finns så många olika individer i klassen. Och alla elever är olika, så därför är detta nödvändigt. Att ha så vid undervisning som möjligt, eftersom alla elever lär på olika sätt, är det viktigaste.

7.2.3. Hur kan man individanpassa läs- och skrivinläringen?

Astrid tror att det är väldigt viktigt att hela tiden, under arbetets gång, utvärdera lärandet och använda sig av någon form av bedömningsverktyg. Detta så man kan tala om på utvecklingssamtal var eleven befinner sig och vad eleven ska sträva mot. Astrid tycker även det är viktigt att man skapar en variation i sin undervisning som passar alla. Det gäller att se till så att alla elever känner att de får något som passar dom.

Självklart går det inte att individualisera på 20 olika sätt, men man måste skapa en variation i sin undervisning, i alla fall försöka skapa en på fyra olika sätt. Eller försöka få in flera teorier om läsning och skrivning i sitt arbete, så de tillgodoser alla elever eftersom alla elever lär på olika sätt. (Astrid)

I sina klasser genom åren har Beatrice alltid arbetat med en specialgrupp, där man kunnat ge extra möjligheter till de elever som har behövt det. Att varva arbetet med böcker, material och datorn har hjälpt dessa elever. Det som är det viktigaste för Beatrice är självförtroendet. Man måste hitta något som alla elever är bra på och det ska man plocka fram. Det är så viktigt med självförtroende och ge eleverna känslan att de är bra på något.

Men att sedan anpassa undervisningen till elevernas intresse, gör att de elever som har lite svårare för sig, lär sig bättre. Jag försöker alltid utgå ifrån artiklar eller liknande som handlar om elevernas intresse för att sedan kunna skriva och prata om dessa. Det är bra om man bestämmer sig för att göra ett test i början av årskurs ett, exempelvis ett LUS-schema. Då kan man visa föräldrarna var eleven befinner sig och att få eleverna medvetna om var de ligger och se lyckan när de kommer över en tröskel, är väldigt roligt och givande. (Beatrice)

Cecilia tycker att individanpassa är viktigt eftersom alla inte har med sig samma kunskaper och färdigheter när de kommer till skolan. Hon har arbetat med en lite kort genomgång för att sedan släppa iväg de elever som är lite före. ”Kravet är olika på varje individ beroende på vilken nivå de befinner sig på”. (Cecilia)

All undervisning sker på individanpassad nivå, där alla utgår från samma sak fast de arbetar på olika nivåer av det. Undervisningen utgår ofta från upplevelser, så att eleverna ska se helheten i det de gör. (Daga)

Evelina anser att hennes undervisning har ett personligt utarbetat upplägg, som kan ge eleverna goda inlärningsmöjligheter. Inlärningsgången är ungefär samma för alla men får varieras beroende på elevens förkunskaper i läsning och skrivning. Arbetet varierar beroende på elevernas mognad och förmåga.

Elever som har goda förkunskaper i läsning och skrivning kan behöva fler utmaningar och elever med svårigheter kan behöva mer stöttning. Därför använder jag mig av så pass många metoder i min undervisning. (Evelina)

Det som är viktigast när elever börjar åk 1 är att alla ska känna sig trygga i klassen. Läsningen och skrivning genomsyrar hela ettans undervisning. När en ny åk 1 börjar har hon tagit fram

allt material, men väldigt snabbt läser hon av vad som behövs i klassen för att tillgodose alla elever individuellt. Eleverna får även börja skriva sagor i åk 1. När det gäller rättning av elevernas texter så är det väldigt individuellt, men det sker inte heller i så stor utsträckning i åk 1. ”Jag använder mig av läseböcker som är individanpassade till eleverna, jag sätter även samman ett läs- och skrivhäfte som eleverna har ända in på första terminen i åk 2”. (Felicia)

7.2.3.1. Sammanfattning av hur man kan individanpassa läs- och skrivinläringen?

Även på denna fråga var alla lärare eniga om att det krävs en varierade undervisning på individnivå. Eleverna har olika förkunskaper när de kommer till skolan och att anpassa undervisningen genom att anpassa uppgifter där eleven befinner sig är a och o. Alla lärarna arbetar till stor del utifrån elevernas intresse. Det gäller att uppmuntra eleverna till lärande och stärka deras självförtroende.

Två av lärarna framhåller vikten vid att använda sig av ett bedömningsmaterial i arbetet med individanpassningen. Detta för att kunna följa elevens utveckling men även så att eleven själv ser var denne befinner sig och vart eleven skall sträva mot.

7.2.4. Vilken betydelse anser lärarna att de olika miljöerna där eleven vistas har för elevens språkutveckling?

Astrid menar att miljön har en väldigt stor betydelse för elevens språkutveckling. Hemmet har störst påverkan hur det kommer att gå för eleverna med läsning och skrivning. De elever som kommer till skolan och har svårast för att läsa, är de elever som inte har föräldrar hemma som läser och skriver.

Vissa föräldrar tror att det handlar om att bara läsa för sitt barn så kommer det att gå bra med läsningen i skolan. Men det handlar om så mycket mer, att diskutera de som man tillsammans läser är så otroligt viktigt. Barn som har dessa förkunskaper med sig till skolan har försprång. (Astrid)

Beatrice menar också att hemmet har en väldigt stor del i elevernas lärande.

När det gäller läsningen så anser jag att de elever som kontinuerligt går till biblioteket och lånar böcker, är de elever som ligger längst fram i läsningen. Medan de elever som aldrig varit där, ligger långt efter. Därför är det väldigt viktigt att hemmet engagerar sig. (Beatrice)

Cecilia tycker att hem och skolmiljön betyder väldigt mycket för elevens lärande. ”Har eleven med sig mycket läsning hemifrån så ligger denna elev steget före en elev som inte har med sig läsning från hemmet”. (Cecilia)

Språkmiljön har en stor påverkan på hur elevens språkmedvetenhet är. De elever som inte pratar svenska hemma har de tuffare än de som pratar svenska hemma. Skolmiljön har också stor påverkan på eleverna. Det ska vara stimulerande med, färger, böcker och material i skolan.

Den här skolan har bestämt att de ska ha ett väl utbyggt skolbibliotek som de ska använda flitigt, det är för att kunna erbjuda alla elever samma förutsättningar, eftersom alla har olika språkmiljöer hemma. (Daga)

Skolan måste informera hemmet om hur vi arbetar med läs- och skrivning i skolan. Föräldrarna uppmanas till att läsa hemma och följa elevens utveckling. ”Det är även viktigt att föräldrarna prata med barnen hemma, tar med dem till bibliotek, teater mm, även om det sker studiebesök med skolan.”(Evelina)

En god språkmedvetenhet är något som grundar sig och utgår från hemmiljön, om det förekommer ett torftigt språk hemma eller om eleverna nyligen har kommit till Sverige från ett annat land kan det bli svårt. Felicia poängterar även att det är viktigt att ta vara på sitt modersmål om det är annat än svenska.

7.2.4.1. Sammanfattning av vilken betydelse lärarna anser att de olika miljöerna där eleven vistas har för elevens språkutveckling?

Alla lärare betonar vikten av miljön har stor påverkan för elevens språkutveckling. Hemmet är den plats som lärarna tycker betyder mest för inläringen. Föräldrarna har en stor roll i elevens utveckling, då främst när det gäller läsning och skrivning. De elever som har en språklig hemmiljö, där det finns tillgång till böcker, har med sig mer i bagaget än elever som inte har den möjligheten. Dock ligger det ett problem i att alla inte har resurser till att ta med sina barn på teater, bibliotek mm, men även språket kan sätta stopp om föräldrarna inte talar svenska hemma. Två av lärarna poängterar även hur viktigt det är med biblioteksbesök. Några av lärarna tycker att de ser skillnader på de elever som vistats i en språkligt utvecklad miljö. Att det är viktigt att föräldrarna även diskuterar med sina barn och låter de reflektera över vad de läser, för att därigenom förbereda barnen på att bli demokratiska medborgare.

Skolans miljö ska vara stimulerande och inbjudande tycker några lärare. Att ha tillgång till skolbibliotek och andra möjligheter som stärker eleverna i deras utveckling är viktigt.

8. DISKUSSION

8.1 Olika synsätt på läs- och skrivinlärning

Ingvar Lundberg anser att den syntetiska metoden är att rekommendera och menar att eleven måste förstå att språket vi talar är uppbyggt av ord som har olika längd men även att orden är uppbyggda av stavelser och ljud. Vi tror såsom Lundberg, att det är viktigt att eleverna har en inblick och förståelse för hur språket är uppbyggt. För att på så sätt ser eleverna helheten i språket. Att se men framförallt förstå sammanhanget mellan ljud och bokstäver är huvudpoängen enligt Lundberg⁹⁴ Evelina är en av lärarna som vi intervjuade som arbetar lite ljudinspirerat med sin undervisning. Hon introducerar först bokstaven och ljudet som de ska arbeta med. Sedan får eleverna skriva bokstäver och ord på tavlan och hitta den aktuella bokstaven eller ordet i texter. Eleverna får även skriva bokstaven i olika färger på papper. Rita bilder och skriva ett par ord om det de har ritat brukar det också få göra. Detta var ett bra

Cecilia Nielsen anser, liksom Lundberg att det syntetiska synsättet ska dominera den tidiga läs- och skrivinlärningen. Eleven ska säga orden högt och ljuda dem bit för bit. För då anser Nielsen att eleven hör vilka ljuden är, och det blir lättare för eleven att skriva ordet.⁹⁵

Kontrast till det syntetiska synsättet att se på läs- och skrivinlärningen är Caroline Lidbergs syn som grundar sig i att språket växer fram och utvecklas i samspel med andra. Detta anser vi är väldigt givande för elevens språkutveckling och lärande. Att lära i samspel med andra gör att man får en inblick i andras åsikter och man lär sig lyssna och respektera sina medmänniskor och fungera i sociala sammanhang.

Till skillnad mot de tidigare nämnda forskarna anser de lärare vi intervjuat att en blandning av de olika synsätten är de absolut bästa. Detta var något vi lade märke till under intervjuerna, och även något vi förespråkar. Eftersom alla elever är olika och alla lär sig på olika sätt så anser vi, liksom lärarna, att det inte går att endast använda sig av en specifik metod i sin undervisning. Evelina uttrycker sig så här:

För att väcka elevers intresse för läs- och skrivinlärningen bör den vara varierad. Metoder som jag använder mig av är en blandning av ljud- och helordsmetoder. Anledningen till att jag använder sig av flera metoder är för att kunna tillgodose alla elevers behov.

Malmqvist förespråkar en blandning av det analytiska och syntetiska inlärningssättet.⁹⁶ Han är även kritiskt till att endast använda sig av ett tillvägagångssätt, vilket han anser att Åkerblom står för.⁹⁷ Beatrice som blandar väldigt mycket i sin läs- och skrivundervisning eftersom hon utgår ifrån att alla elever lär sig på olika sätt. För vissa barn fungerar en metod medan den inte fungerar för andra. Vi anser att det inte lades lika stor vikt vid att individanpassa undervisningen förr som man anser det är nu. Förr ansågs alla lära sig genom en traditionell undervisning, men idag har skolan utformat en undervisning som är individanpassad. Därför är det viktigt att ha så öppen undervisning som möjligt där man vid behov använder sig av de olika metoderna man är förtrogen med. Myndigheten för skolutveckling (2003) lyfter fram frågan om val av metod och beskriver det som ett nytt synsätt för hur elever bäst lär sig läsa och skriva. Synen har ändrats under de senaste trettio årens forskning kring ämnet. ”Det

⁹⁴ Kullberg, Åkersson. (2006). S 15.

⁹⁵ Ibid. S.72.

⁹⁶ Hjalme. (1999)

⁹⁷ Ibid

handlar inte om ett antingen - eller, utan om ett både - och. Och metoden i sig har sannolikt inte den avgörande betydelse som den tidigare tillskrevs av både forskare och praktiker.”⁹⁸ Förr kretsade läs- och skrivinlärningen kring att barnen skulle lära sig läsa enligt bokstavsmetoden som baserades på det syntetiska synsättet.

Det finns många faktorer som spelar in när man som lärare ska välja metod. Kunskapen som läraren besitter och den erfarenheten läraren har av läs- och skrivinlärning, är nog den faktor som spelar störst roll. Det är i läs- och skrivundervisningen som eleverna lär sig grunderna för det svenska språket och hur det är uppbyggt. Det är den viktigaste undervisningen i skolans första år och det är av stor vikt att läraren vet vad de gör och framförallt varför man väljer ett speciellt arbetsätt.⁹⁹

Som tidigare nämnts tror vi, liksom forskarna. Att eftersom alla elever är olika så krävs en kombination för att tillgodose alla elevers behov vid läs- och skrivinlärningen. Även lärarnas syn på läs- och skrivinlärningen har ändrats genom åren. Individanpassningen är större nu än för några år sedan och Cecilia framhåller att hennes syn har ändrats på så sätt ” att förr vågade jag inte släppa iväg de elever som kunde läsa, utan ville ha koll på alla. Men nu vågar jag det, vilket gör att det kan finnas tjugo olika läs- läxor istället för två”. Cecilia har med tiden fått kunskap om att alla elever inte befinner sig på samma nivå och vågar därför släppa iväg de elever som behöver det. Detta kan bero på att det har skett förändringar i läroplanen när det gäller individanpassningen i undervisningen.

8.1.1 Vad innebär det att kunna läsa och skriva?

Flera av de intervjuade lärarna ansåg att en bra bas för en god språkmedvetenhet läggs i förskoleklassen genom att låta verksamheten innehålla rim, ramsor, sånger och sagor. Vi har båda arbetat inom förskolan och mot denna bakgrund kan vi styrka lärarnas tankar kring barns tidiga språkmedvetenhet. Det skiljer sig åt när det gäller elevernas förkunskaper i läsning och skrivning, och man kan se en stor skillnad när eleverna för första gången kommer till skolan. Många av eleverna kan redan läsa och skriva, medan för andra kan det vara helt främmande. Detta kan även variera mycket beroende på kulturell och social bakgrund.¹⁰⁰ Vissa elever har inte de förutsättningar från hemmet som skulle underlätta utvecklingen i skolan. Med sämre förutsättningar menar vi att det svenska språket kan förekommer i olika utsträckning i hemmet. Felicia som är förskolelärare i botten tycker sig se hela den fonologiska komponenten i elevernas språkliga medvetenhet från förskolan till skolan. I kursplanen för svenska, under ämnets karaktär och uppbyggnad står följande:

Redan som fyraåring har barnet stor praktisk erfarenhet av hela det komplicerade system som språk utgör. Barn kan exempelvis tidigt förstå att orden har olika stilvalör och passar olika bra i olika sammanhang. De förstår så komplicerade sammanhang som hur nutid, förfluten tid och framtid uttrycks i språket.¹⁰¹

Detta visar på att Felicia ser med erfarenhet på hur eleverna utvecklar den fonologiska medvetenheten redan från förskoleåldern. Daga menar att de talade språket är viktigt och det förekommer i hela undervisningen. De ska lära sig vad för språk vi använder, hur vi kommunicerar och hanterar det med andra så att vi blir förstådda. Elever måste få reda på hur

⁹⁸ Myndighet för skolutveckling. (2003). S. 38.

⁹⁹ Stadler. (1998).

¹⁰⁰ Myndighet för skolutveckling.(2003). S. 27.

¹⁰¹ Skolverket, kursplan i svenska 2000.

olika ljud och ord ser ut eftersom de i början skriver ord efter hur de låter.¹⁰² Avkodning och förståelse är något som Ingvar Lundberg menar hör ihop. Som vi har nämnt innan så anser både Cecilia Nielsen och Lundberg att den tidiga läs- och skrivutvecklingen ska ske efter ett syntetiskt synsätt. Gemensamt för samtliga av informanter var att de ansåg att när eleverna förstår varför de ska läsa och skriva, och när de kan sätta samman ljud och bokstäver till ord så har de uppnått språkligtmedvetenhet. Detta är något som vi anser är en viktig del i lärandet som stöder en fortsatt språkutveckling. Astrid, ansåg att när eleverna kan se att en ändelse kan förändra ett ord och att undra hur ord stavs så har deras språkliga medvetenhet ökat. Vygotsky hävdade att det bör finnas en stark betoning på att samspelet mellan lärare och elever eftersom eleverna då utvecklar sitt tänkande.¹⁰³ Lärarens viktigaste roll är att hjälpa eleven att sätta upp mål. När inte eleven förstår ska läraren finnas till hands och att vara en god lyssnare som lärare, är oerhört viktigt.¹⁰⁴ Tre av lärarna anser att talets del i undervisningen är viktig och utgör en stor del av den språkliga medvetenheten.

För att se hur elevernas språkliga medvetenhet utvecklas finns det kartläggningsscheman att tillgå. I boken ”God läsutveckling”(2005) finns det material för kartläggning och övningar för skriv- och läsutveckling. Och med hjälp av Nya lusboken (2001) bedömer lärarna utifrån sin egen bedömningskompetens. Tre av de intervjuade lärarna använder sig av materialet för deras egen skull och för att eleven själv ska kunna se sin språkliga utveckling.

8.1.2. God läsutveckling

Boken ”God läsutveckling”¹⁰⁵ är ett material för kartläggning och övningar för läsutveckling. Materialet sträcker sig från förskoleklass upp till årskurs fyra, men de kan naturligtvis också användas längre upp i årskurserna. Kartläggningen ska fungera så varje barns läsutveckling på individuell nivå kan följas. Som pedagog kan man planera insatser och åtgärder på ett strukturerat sätt om man vet var eleverna befinner sig i sin läsutveckling. Det medföljer två kartläggningsscheman i boken varav ett av dem fylls i endast av pedagogen och de andra fylls i av elev och pedagog. Genom att eleverna blir delaktiga i sin utveckling blir de medvetna och mer reflekterande kring sitt lärande. Det sista argumentet för att kartlägga eleverna är att det ger ett bra samtalsunderlag med föräldrar.¹⁰⁶

8.1.3. Nya Lusboken

Nya Lusboken¹⁰⁷ är en bok om läsutveckling. Det är ett kvalitativt bedömningsinstrument som har sin utgångspunkt i lärarens bedömningskompetens. Boken hjälper läraren att följa elevernas läsutveckling. Nya Lusboken består av tre faser: Utforskade, expanderande och litterat läsande. Under de tre faserna finns det 19 stycken punkter. Lärarna har punkterna som utgångspunkt för att fylla i läsutvecklingsschemat.¹⁰⁸

8.2. Miljöns betydelse för elevens språkutveckling

Många forskare menar att elevers lärande i skolan är ett lärande som bör ske individanpassat. Enligt Carlgren och Marton (2004) har skolan ansetts som ensidig när det gäller upplägget av undervisningen. Det krävs en variation för att skolan ska utvecklas och för att elever ska lära

¹⁰² Carsten. (2004). S. 58-60.

¹⁰³ Svedberg. (2008). Dysthe. (2003).

¹⁰⁴ Claesson. (2002). S. 31-33.

¹⁰⁵ Lundberg. (2005).

¹⁰⁶ Ibid. S. 10.

¹⁰⁷ Allard, Rundqvist & Sundblad. (2001).

¹⁰⁸ Ibid.

sig att hantera situationer på olika sätt. Att kunna se ur andras perspektiv för att på sätt förstå hur andra resonerar anser forskarna är av stor vikt.¹⁰⁹ Både lärandet i och utanför skolan sker i samspel med andra. Det krävs en lärandemiljö som inkluderar alla elever på ett individanpassat sätt för att eleverna ska kunna utveckla kunskap.¹¹⁰ Det här kan innebära att skolan måste ta hänsyn till de olika möjligheter barn och föräldrar har. Vi tror att om skolan lägger, genom ett individanpassat inlärningsätt, större ansvar på hemmet än tidigare, kan det resultera till att vissa hem inte har de förutsättningar som krävs för att alla elever ska få samma förutsättningar. Björk och Liberg påpekar att det skall finnas material som bidrar till elevernas skrivutveckling och klassrummet ska bestå av trivsamt inredning. Alla de intervjuade lärarna anser att man bör individanpassa undervisningen i så stor utsträckning som möjligt. Astrid uttryckte det så här: ”Självklart går det inte att individualisera på 20 olika sätt, men man måste skapa en variation i sin undervisning”. Det är viktigt att vi kan bemöta alla elever på den nivån där de befinner sig. Vi tycker detta är en viktig del i undervisningen, att individanpassa så att alla elever får tillfälle att utvecklas på deras individuella nivå. Vygotsky menar att en sådan inläring är en förutsättning för att det skall ske progression. Elever kräver att vi som lärare hjälper dem i sin utveckling och för att de ska komma vidare till ytterligare en nivå.¹¹¹ Detta resonemang anser vi vara viktigt att ta med sig, då det även speglar sig i kursplanen:

För att gå vidare i sin språkutveckling måste eleverna utifrån sina erfarenheter få möjligheter att upptäcka de kunskaper de själva har om språket och med lärarens hjälp och i samarbete med varandra lära sig om språkets uppbyggnad och system.¹¹²

Birgitta Allard och Bo Sundblad som har ett analytiskt synsätt anser att skriftspråklärandet är en process som kräver att läraren ska veta var eleven befinner sig i sin utveckling och hjälpa denne därifrån. Daga menar att hennes största drivkraft är att i hennes undervisning ska alla elever känna glädje till det de gör i skolan. Hon vill själv fungera som en vuxen som kan ge eleverna det material som de behöver och att stimulera till fortsatt lärande. Vygotsky menar att det finns två utvecklingsnivåer: den aktuella utvecklingsnivån där eleven arbetar och klarar sig självständigt och den potentiella utvecklingsnivån, där eleven tillsammans löser uppgiften med läraren. Lärarens uppdrag är att ge eleven uppgifter som ligger något över elevens nivå. Det är då eleven kan ”uppnå den övre gränsen av sin potentiella utvecklingsnivå”¹¹³ i ett visst kunskapsområde. Vygotskij ansåg att eleven ska ta till sig lärarens anvisningar för att sedan ta till sig dessa och göra om det till egen kunskap för att sedan nyttja det. ”Utvecklingen går från det sociala till det individuella, barnen kan på egen hand utföra en handling bara om den först ägt rum i samarbete med andra”¹¹⁴ Astrid menar att det är viktigt att se till så att alla elever arbetar på den nivån som dom befinner sig på. ”Om man har samma uppgifter för alla så är det alltid några som får det för lätt och några för svårt”. De intervjuade lärarna var alla eniga om att det krävs en varierad undervisning på individanpassad nivå. Alla elever har olika erfarenheter när de börjar skolan, och att anpassa undervisningen genom att variera uppgifter utefter var eleven befinner sig är viktigt. Under intervjuerna framgick att lärarna arbetade mycket varierat och individanpassat. Detta genom att arbeta med olika material och metoder och på så sätt nå alla elever. Cecilia tycker att individanpassa är viktigt eftersom alla

¹⁰⁹ Carlgren & Marton. (2004).

¹¹⁰ Carlgren. (1999).

¹¹¹ Widebäck. (1998).

¹¹² Skolverket. Kursplan i svenska. (2000)

¹¹³ Widebäck. (1998). S. 150.

¹¹⁴ Wrahme, Wulff. (2005).

inte har med sig samma kunskaper och färdigheter när de kommer till skolan. Alla lärarna säger sig till stor del arbeta utifrån elevernas intresse.

Det gäller att uppmuntra eleverna till lärande och stärka deras självförtroende. Beatrice uttryckte det som att man måste hitta något som alla elever är bra på och det ska man plocka fram. Som vi tidigare antytt tycker vi så som forskarna belyser d.v.s. att det krävs en varierad undervisning som innehåller både syntetiska och analytiska metoder. Detta för att kunna tillgodose alla elevers tidiga läs- och skrivmetoder.¹¹⁵

Det är i samspel med andra som vi utvecklar erfarenheter.¹¹⁶ Claesson säger att det är när eleverna intresserar sig i sociala sammanhang som de skapar en betydelse för eleven som person.

Vi kommunicerar med andra människor för att skapa mening i tillvaron, det vill säga för att göra oss förstådda och för att förstå andra och världen omkring oss. Genom det kommunikativa meningsskapandet är vi såväl bärare och medskapare som förändrare av de sammanhang vi lever i.¹¹⁷

En annan viktig del i det sociokulturella lärandet är att eleven ska pröva sig fram för att finna utveckling i sitt lärande. Läraren har då en viktig roll i detta lärande, nämligen att skapa lärande situationer där eleverna får öva sig i olika sociala kontexter och vara aktiva bland andra människor. För att skapa detta kan läraren hjälpa eleven till att framträda i små grupper och i helklass.¹¹⁸ Men här kan tid, resurser och ekonomi sätta stopp för denna form av undervisning. För att kunna dela upp klasser i mindre grupper krävs mer personal vilket i sin tur kostar pengar för skolan. Människan använder sitt språk i alla former av socialt samspel och det är ”genom att delta i ett sammanhang, vara i en kontext, som lärandet äger rum”¹¹⁹ Evelina menar att det är viktigt att eleverna redan i förskolan får träna att uttrycka sig muntligt, höra sagor och därmed få träna sig att lyssna. Det är också viktigt att eleverna får ett bra ordförråd så att de senare kan uttrycka sig muntligt och skriftligt på ett korrekt och nyanserat sätt.

För att kunna följa elevers individuella utveckling använder sig lärarna vi intervjuade av två olika bedömningsverktyg. Det ena är God Läsutveckling (2005) där kartläggningen ska fungera så att varje barns läsutveckling på individuell nivå kan följas. Som pedagog kan man planera insatser och åtgärder på ett strukturerat sätt om man vet var eleverna befinner sig i sin läsutveckling. Det andra bedömningsverktyget är Nya Lusboken,¹²⁰ och är en bok om läsutveckling. Det är också ett kvalitativt bedömningsinstrument som utgår från lärarens bedömningskompetens. Bokens används som ett bedömningsinstrument som hjälper läraren att följa elevernas läsutveckling. Astrid tror också att det är väldigt viktigt att hela tiden, under arbetets gång, utvärdera lärandet genom att använda sig av någon form av bedömningsverktyg. Detta så man kan tala om på utvecklingssamtal var eleven befinner sig och vad eleven ska sträva mot. Efter att ha fått ta del av bedömningsmaterialen kan vi bra hålla med de intervjuade lärarna att det är ett bra verktyg att använda sig av när det gäller att utvärdera elevers kunskap. Vi har även av egen erfarenhet från den verksamhetsförlagda utbildning (VFU) fått ta del av bedömningsverktygen, vilket resulterat i att vi kommer att använda detta verktyg i vår framtid som verksamma lärare. Det kan vara svårt att veta vilken

¹¹⁵ Myndighet för skolutveckling. (2003).

¹¹⁶ Säljö. (2005). S. 11.

¹¹⁷ Myndighet för skolutveckling. (2003). S. 8.

¹¹⁸ Claesson.(2002). S. 32.

¹¹⁹ Ibid. S. 29.

¹²⁰ Allard, Rundqvist, Sundblad. (2001).

väg man ska välja när man kommer ut som ny lärare. När man har fått mer erfarenhet kommer man att hitta sin egen väg hur man ska arbeta med läs- och skrivundervisningen.. Men för att komma fram till hur man kan arbeta, är det viktigt att man som lärare, och då framförallt nya lärare, att dokumentera och utvärdera sitt arbete.¹²¹

För att alla elever ska kunna utveckla kunskap krävs det en lärandemiljö som inkluderar alla elever. Samspelet spelar en betydelsefull roll för utvecklingen, eftersom den ger en återspeglning av vårt inre tänkande.¹²² Carlgren tycker även hon att lärandet ska förekomma i sociokulturella miljöer, där eleverna får tillgång till att bredda sin förståelse för lärandet. Hon anser att skolan som miljö för lärande är av betydelse.¹²³ Enligt ett sociokulturellt synsätt spelar samhället en betydande roll för elevernas motivation. Men det är även av stor vikt, hur bra skolan kan skapa en miljö som stimulerar eleverna till lärande. Det är väldigt viktigt, för elevernas utveckling och välbefinnande, att det finns miljöer där eleverna kan känna sig uppskattade och accepterade.¹²⁴

Daga tycker att språkmiljön och skolmiljön har en stor påverkan på hur elevens språkmedvetenhet är. Hon tror att elever som inte pratar svenska hemma har de tuffare än de som pratar svenska hemma men även skolmiljön har stor påverkan på eleverna.

Det behövs en språkmiljö som gör det möjligt för elever att ta till sig kunskaperna kring läs och skrivning, men för att väcka elevernas intresse för detta så behövs även ett intresse från eleverna själva som gör att de blir uppmärksamma och själva vill läsa och skriva. Intresset från elevernas sida, men framförallt frågorna är den största grunden för att få elever att bli ett med läs- och skrivningen.¹²⁵

Den internationella undersökningen från PISA 2000 visade på att eleverna med annat modersmål än svenska har svårare med uppgifter där de krävs informationssökning. Cecilia tror att både hem- och skolmiljön betyder väldigt mycket för elevens lärande.

En god språkmedvetenhet är något som grundar sig på och utgår från hemmiljön. Om det förekommer ett torftigt språk hemma eller om eleverna nyligen har kommit till Sverige från ett annat land kan det bli svårt. Felicia poängterar även att det är viktigt att ta vara på sitt modersmål om det är annat än svenska.

Roger Säljö¹²⁶ anser även han att kunskap tillägnas i ett situerat lärande, vilket betyder att skolan ska skapa en lärandemiljö som så mycket som möjligt liknar miljön utanför skolan. ”Det är i mötet med andra människor vi skapar mening, vilket betyder att allt meningsskapande måste förstås som en social process som äger rum i ett socialt rum”.¹²⁷

Carlgren anser också att det lärande som sker i skolan inte skall konkurrera med lärandet som sker i skolan. ”Att se kunskap som en aktiv process innebär att kontexten, miljön där kunskapsprocessen sker, ses som en aktiv integrerande grund.”¹²⁸ Grunden för ett sunt lärande är en kombination av miljön runt omkring och samspelet med andra. Genom att se kunskap på det här viset utgår man från ett sociokulturellt perspektiv. Miljön runt omkring lärandet och samspel med andra är grunden för ett sunt lärande. Vygotskij menar att

¹²¹ Stadler.(1998).

¹²² Svedberg. (2008). Dysthe. (2003).

¹²³ Carlgren. (1999).

¹²⁴ Dyste. (2003). S. 38.

¹²⁵ Längsjö, Nilsson. (2005). S. 20-21.

¹²⁶ Säljö. (2005).

¹²⁷ Myndighet för skolutveckling. (2003). S. 8.

¹²⁸ Ibid. S. 97.

utveckling sker i kollektiva lärandesituationer där varje deltagare bidrar till allas förståelse.”¹²⁹ Även vi tycker att det är viktigt att miljön runt omkring är viktig för att skapa ett sunt lärande. I kursplanen för svenska står det: ”Genom att använda språket lär sig eleverna att behärska situationer som ställer olika språkliga krav på inlevelse, utförlighet eller formell korrekthet”.¹³⁰ Detta visar hur viktigt det är för eleverna att kunna använda sitt språk i olika sociala sammanhang och inte endast i skolmiljön. Björk och Liberg hävdar att en den miljö som eleverna omges av är viktig. ”en miljö där barn och vuxna är tillsammans och deltar i ett aktivt och funktionellt språkande och där barn omges av böcker och material som stimulerar till utforskande av skriftspråkets värld.”¹³¹

Nyström visar i sin doktorsavhandling att elevernas språkmiljö i hemmet har påverkan på läsförståelse.¹³² De elever som har en torftig språkmiljö i hemmet, kan därför inte heller tillgodose sig texter på samma sätt som elever som kommer från en hemmiljö där språket används flitigt.¹³³ Detta är något som speglar sig i PIRLS undersökning. För en god läsutveckling är hemmiljön en viktig faktor. I Sverige är förutsättningar goda eftersom ofta finns böcker att tillgå i hemmet men även att många föräldrar är intresserade för deras barns läsutveckling. Svenska hem har därmed goda förutsättningar för att göra barnen läsintresserade och läskunniga. Dels genom att det finns böcker i hemmet och att föräldrarna läser för sina barn, dels för att svenska elevers föräldrar är, internationellt sett, högtbildade.¹³⁴ Dock var det en nackdel med resultatet från PISA undersökningen, att det visade sig endast var en tredjedel av eleverna som inte läste för nöjes skull. Därför tycker vi att undervisningen bör redan i de första skolåren, kretsa kring att få elever att läsa på fritiden, och att få dem att få upp ögonen för läsning och den glädje och kunskap som den ger. Vi tycker att det är oerhört viktigt att föräldrarna är medvetna om att de bör engagera sig i sina barns läsutveckling. Eftersom det står under mål att sträva mot i årskurs 3 att eleven skall: kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt, kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt, och kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt och skriftligt.

Astrid hävdar att miljön har en oerhört stor betydelse för elevers språkutveckling. Hemmet har störst påverkan hur det kommer att gå för eleverna med läsning och skrivningen. De elever som kommer till skolan och har svårast för att läsa, är de elever som inte har föräldrar hemma som läser och skriver. Efter att ha fått intervjua alla lärarna har vi förstått och tagit till oss hur stor påverkan hemmet har för elevens läs- och skrivutveckling. Att förstå vad meningen är med att läsa är a och o och även att det är roligt att kunna läsa och skriva som dessutom är nyckeln till framgång.¹³⁵ Språket är källa till glädje och det hjälper oss att förstå var omvärld och får oss att se utifrån ett bredare perspektiv.¹³⁶

Något som däremot skiljer sig åt i PIRLS undersökning är hur föräldrar samtalar med sina barn om vad de har läst. Sverige låg långt ner på listan och endast 17% av eleverna i årskurs 4 svarade ja på frågan om deras föräldrar pratade med dem om vad de läst. Detta till skillnad mot 34% internationellt sätt. ”Vissa föräldrar tror att det handlar om att bara läsa för sitt barn så kommer det att gå bra med läsningen i skolan. Men det handlar om så mycket mer, att

¹²⁹ Ibid S. 14.

¹³⁰ Skolverket. Kursplanen för svenska. (2000)

¹³¹ Björk, Liberg.(1999). S. 20.

¹³² Nyström. (2002).

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Skolverket. (2003). PIRLS (2001). S. 22.

¹³⁵ Dahlgren, Gustavsson, Mellgren, Olsson. (1999). S. 5.

¹³⁶ Svensson. (2005). S. 11.

diskutera de som man tillsammans läser är så otroligt viktigt. Barn som har dessa förkunskaper med sig till skolan har försprång”. (Astrid) PIRLS menar att det är:

viktigt att skapa en positiv inställning till läsning och en tilltro hos eleverna till den egna förmågan att läsa är viktiga mål för skolans läsundervisning. Dels är det rimligt att anta att en god läsförmåga leder till en positiv inställning till läsning, dels kan den positiva inställningen antas leda till utveckling av läsfärdigheter.¹³⁷

¹³⁷ Ibid. S. 20.

9. SLUTORD

Vi har genom detta examensarbete fått lärdom om hur viktigt det är att blanda olika metodval i den tidiga läs- och skrivundervisningen för att uppnå bästa resultat. Detta styrks både genom tidigare forskning och intervjuer med lärare som besitter erfarenhet av denna typ av undervisning.

När man som nyexaminerad lärare första gången ska ta emot sin nya klass är det en stor utmaning. En elevgrupp består utav många olika individer vilket gör att undervisningen måste anpassas. Det vi kan konstatera är att det krävs en variation i undervisningen för att kunna nå alla elevers behov och möta eleverna där de befinner sig. Som lärare ska man ta tillvara på elevernas tidigare erfarenheter och utgå därifrån. Att lägga undervisningen på en nivå som inkluderar hela klassen är en förutsättning för att alla elever ska känna sig delaktiga och kunna vidareutveckla sin kunskap.

Det är viktigt att läraren känner sig trygg i sin roll och har tillräckligt med kunskap för att tillgodose alla elever. Men även att vara förberedd genom bra planering är av stor vikt. Lärarna vi intervjuade uttryckte att det är väsentligt att hitta sitt eget arbetssätt. Men även ett sätt som passar alla elever eftersom alla elever är olika och lär på olika sätt. Vi tycker det är viktigt att lärandet i de lägre åldrarna sker på ett lustfullt sätt eftersom det är då grunden för fortsatt lärande läggs.

Lärarens viktigaste uppgift är att få alla elever läs- och skrivkunniga eftersom detta utgör en grund för fortsatt lärande. Att kunna sitt yrke, och därmed ha kompetens inom sitt yrke är a och o. Därför tycker vi att lärare ute i verksamheten får möjlighet att aktivt ta del av tidigare forskning men även får möjlighet till fortbildning. Detta gör att lärarna kan höja professionalismen och statusen på läraryrket.

Som nyexaminerad lärare har vi med oss mycket av den senaste forskningen inom läs- och skrivinläringen. Medan redan yrkesverksamma lärare besitter kunskap och erfarenhet av ämnet. Så vi tror att med denna kombination så kan vi tillsammans utveckla och få nya perspektiv vad gäller läs- och skrivutläringen.

Det ställs stora krav på läs- och skrivförmågan i dagens samhälle och förmågan att kunna läsa och skriva är så oerhört viktig. Kravet är, att som svenska medborgare förväntas vi kunna tolka och förstå all den information som finns i vårt samhälle idag. Att lära alla elever i skolan bli demokratiska medborgare, är en av uppgifterna som skolan har. För att kunna göra detta krävs kunskaper och färdigheter i läsning och skrivning. Skolan har därmed en väldigt viktig uppgift med att skapa goda möjligheter för elevers språkutveckling.

Vi tycker att de skulle vara intressant att forska vidare med undersökningen som PIRLS utförde. Den visade på att det finns skillnader på pojkar och flickors läs- och skrivförmåga. Undersökningen visade även att i Sverige är ett av de länderna där skillnaden är störst. Vi anser därför att vore av intresse att forska vidare och ta reda på orsaker till detta. Ett annat område som vi också skulle också vara intresserade av att veta mer om är samspel mellan lärare och elever. Vad är elevernas syn på läs- och skriv undervisningen. Tolkar eleverna undervisningen på liknande sätt som läraren?

REFERENSER

Allard, Birgitta, Rundqvist, Margareta & Sundblad, Bo (2001). *Nya lusboken*. Stockholm: Bonnier utbildning.

Bonniers utbildning. Arbetsmaterial. Kiwiböckerna.

Björk, Maj & Liberg, Caroline (1999). *Vägar in i skriftspråket*. Stockholm: Natur och Kultur.

Carsten, Elbro (2004). *Läsning och läsundervisning*. Stockholm: Liber.

Carlgren, Ingrid (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur

Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2004). *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Dahlgren, Gösta Gustavsson, Karin Mellgren, Elisabeth. & Olsson, Lars-Erik. (1999). *Barn upptäcker skriftspråket*. Stockholm: Liber AB.

Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet : att skriva och samtala för att lära*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (2003). *Dialog, samspel, lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Hjälme, Anita (1999). *Kan man bli klok på läsdebatten? : analys av en pedagogisk kontrovers*. Solna Ekelund.

Kullberg, Birgitta (2006). *Boken om att lära sig läsa och skriva*. Solna: Ekelund.

Kullberg, Birgitta & Åkersson, Eber (2006). *IPD rapporter nr 2007:0*. Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.

Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larson, Lotty, Naucleur, Kerstin & Rudberg, Lilli-Ann (1992). *Läsning och läsinlärning*. Lund: Studentlitteratur.

Lundberg, Ingvar (2005). *God läsutveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundberg, Ingvar (2007). *Bornholmsmodellen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundberg, Ingvar (2006) *Alla kan lära sig läsa och skriva*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundberg, Ingemar (2008). *God skrivutveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.

Liberg, Caroline (2003). *Kobran, nallen och majjen*. Kalmar: Lenanders grafiska tryck AB.

Lindö, Rigmor (2002). *Det gränslösa språkrummet*. Lund: Studentlitteratur.

- Längsjö, Eva. & Nilsson, Ingegärd (2005). *Att möta och erövra skriftspråket*. Lund: Studentlitteratur.
- Leimar, Ulrika (1976). *Läsning på talets grund: läsinlärning som bygger på barnets eget språk*. Lund: Liber Läromedel.
- Leimar, Ulrika (1977). *Arbeta med LTG, handledning 1 och 2*. Lund: Liber Läromedel.
- Lärarens handbok. Lärarförbundet. Solna: 2004.
- Nyström, Ia (2002). *Eleven och lärandemiljön*. Doktorsavhandling. Växjö: Växjö University Press.
- Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden finns den?* Hässelby: Runa.
- Pehrsson, Anita & Sahlström, Eva (1998). *Kartläggning av läsning och skrivning ut ett deltagarperspektiv*. Göteborg: Univ, Institutionen för specialpedagogik
- Smith, Frank (2000). *Läsning*. Nacka: Liber.
- Säljö, Roger (2005). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Stadler, Ester (1998). *Läs- och skrivinlärning*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund:
- Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur
- Svensson, Ann-Katrin (2005). *Språkglädje*. Lund: Studentlitteratur
- Taube, Karin (1997). *Läsinlärning och självförtroende*. Stockholm: Prisma
- Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet SOU 1997:108. (1997). *Att lämna skolan med rak rygg*. Stockholm
- Witting, Maja (2001). *Svenska som nytt språk, att lära sig läsa och skriva*. Solna: Ekelund.
- Witting, Maja (1998). *Före läs- och skrivinläringen*. Solna: Ekelund.
- Widebäck, Barbro (1998). *Förberdande läsning och skrivning i förskolan*. Stockholm: HLS
- Wolff, Ulrika. Myrberg, Mats. & Lundberg, Ingvar (Hösten 2006). *Artikelsamling*. PDS 710, Läs- och skrivmöjlighet för alla.

Internetmaterial

Myrberg, Mats (2001). *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter. En forskningsöversikt på uppdrag av Skolverket*. Hämtad 2009-04-03 från via google:
http://www.google.com/search?q=Att+f%C3%B6rebygga+och+m%C3%B6ta+l%C3%A4s-+och+skrivsv%C3%A5righeter.+En&rls=com.microsoft:sv:IE-Address&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=1I7RNWE_en

Myndighet för skolutveckling: *Att läsa och skriva*, (2003). *En kunskapsöversikt baserad på forskning och dokumenterad erfarenhet*. Hämtad 2009-04-04, från
<http://www.multimedia.skolverket.se/data/object/5318/531824.pdf>

Skolverket (2003). *Barns läskompetens i Sverige och världen*. PIRLS (2001). Hämtad 2009-04-09 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1175>

<http://www.infovoice.se/fou/bok/10000035.htm>

Skolverket (2003). *Svenska femtonåringars läsförmåga och kunnande i matematik och naturvetenskap i ett vetenskapligt och internationellt perspektiv*. PISA (2000). Hämtad 2009-04-09. Från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=904>

Skolverket 2008/09

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087> Hämtad 2009-05-20.

Wittingföreningen

www.wittingforeningen.se Hämtad 2009-03-31.

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Vygotskij> Hämtad 2009-04-09.

<http://www.hkr.se/upload/EK/doc/pdf/Marienlyst06/Begoodok.pdf> Hämtad 2009-04-09.

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Sociokulturell> Hämtad 2009-04-09.

Uppsatser

Svedberg, Kristin. *Samspel och läsinlärning, hur hänger det ihop?* (2008). Specialpedagogiska institutionen, Stockholms Universitet.

Wrahme, Martina. och Wulff, Jessica. *LTG-metodern och ljudningsmetoden. En kvalitativ undersökning om hur sju lärare tillämpar LTG-metoden och ljudningsmetoden* (2005). Lärarutbildning, Malmö Högskola.

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Berätta lite om dig själv. (namn, ålder och hur länge har du varit verksam som lärare)

- Vilken befattning har du varit i verksam i?
- Vilken utbildning har du inom läs- och skrivinläring? Fortbildning?

2. Vad har du för syn/uppfattning när det gäller läs- och skrivinläring?

- har din uppfattning/syn på läs- och skrivinläring förändrats under din tid som lärare? Om ja varför? Om nej varför inte?

3. Vad betyder det att vara språkligt medveten?

- Hur ser du att alla elever är det?
- Vilka möjligheter/hinder upplever du när de gäller att skapa en god språkmedvetenhet?

4. Hur får du alla elever läs- och skrivkunniga?

5. Använder du någon eller några speciella läs- och skrivinlärningsmetoder, i så fall vilken/vilka?

- Varför använder du den metoden eller metoderna?

6. Vilket/vilka arbetsmaterial använder du dig av i din undervisning när det gäller läsning och skrivning?

- Använder du samma material för alla?, varför, varför inte?

7. Hur kan man individanpassa läs- och skrivinläringen?

- Möjligheter/hinder?
- Hur hanterar du elever som uppvisar svårigheter i läs- och skrivinläringen?

8. När du planerar för en terminsstart årskurs 1, hur ser då planeringen för läs- och skrivningen ut?

- Hur presenterar du det för klassen?

9. Hur ofta arbetar ni med läsning och skrivning i början av terminen i årskurs 1?

- Varför lägger du ner den tiden som du gör på läs- och skrivinläringen?

10. Vilken betydelse anser du att de olika miljöer där eleven vistas har för hans/hennes språkutveckling (skol-, hem-, fritidsmiljö utanför hemmet)?

11. Vad skulle du särskilt vilja utveckla vad gäller läs- och skrivinläring? Motivera ditt svar noggrant. (möjligheter/hinder)

12. Har du några andra tankar som du vill dela med dig av? Eller några tips som vi ska tänka på om vi får en årskurs 1 i framtiden?

Är det något du vill tillägga eller rätta till?

Är det någon fråga som du sakade som vi borde ha ställt?

Bilaga 2

Wittingmetoden

Sedan 1970-talet är Wittingmetoden en metod för att lära sig läsa och skriva. Maja Witting lanserade denna syntetiska metod och den tränar främst den fonologiska medvetenheten. Med detta menas att man matchar bokstäver med ljud och metoden bygger på träning av ljudning och behandlar inte arbetet med att se helheten.¹³⁸ Arbetet med Wittingmetoden sker i mindre grupper och sällan i helklass.¹³⁹

Det specifika för Wittingmetoden är att man under hela höstterminen lär sig vokalerna i ordningen a, i, e, ö, å, y, ä, u. När vårtterminen startar arbetar eleverna med konsonanterna, då i ordningen l, s, m, p, f, k, v, t, r, b, n, g, j, d, h.¹⁴⁰ När eleverna ska lära sig olika ljud gör de en slags språkanalys. Detta görs genom att eleverna får lyssna på en saga. Eftersom man under höstterminen börjar med vokalen a, blir det en a- saga som eleverna får ta del av. Tanken med sagan är att eleverna ska lyssna på a-ljudet, och då bortse från innehållet och endast koncentrerar sig på att identifiera a-ljudet. När eleverna lyssnat på sagan några gånger så presenteras språkljudets symbol för bokstaven a. Eleverna får då träna sig på att känna igen symbolen och att forma den. När eleverna kommit så här långt, får de arbeta med tecknet genom att öva sig att skriva tecknet, hitta på egna sagor, leka olika språklekar och uttrycka sig i bild.¹⁴¹ I Wittingmetoden används symbolträning, sammanljudning, avlyssningsskrivning, fritt associerande, bearbetning av ord, textläsning, textskapande och arbete med stavningsprinciper.¹⁴² Om man har valt att arbeta enligt Wittingmetoden är det viktigt att man följer den till punkt och pricka. Att blanda in andra metoder är inte att rekommendera, utan Wittingmetoden ”skall vara renodlad och man skall veta vad man gör och varför”.¹⁴³

Att arbeta med Wittingmetoden kan se ut så här:

Symbolinläring – utan ledtrådar får eleven här lära sig rätt språkljud till rätt bokstav. Arbetet börjar med att eleven får lyssna på en kort text som innehåller ett antal ljud med ett visst språkljud, exempelvis bokstaven a. Första gången gäller det att kunna identifiera ljudet och andra gången se när bokstaven a dyker upp i kortare ord. Därefter får eleven koppla ihop symbolen för det aktuella ljudet för att sedan känna till bokstavsformen för den aktuella bokstaven. I symbolinläringen gäller det för eleven att se sambandet mellan språkljud och bokstäver. När eleven behärskar a-ljudet går man vidare till nästa vokal. Alla vokaler och l-ljudet ska behandlas först. När detta är gjort kan man gå vidare till nästa steg.

Sammanljudning – här gäller det att lära sig läsa ord från vänster till höger och utan pauser. Övningen börjar med vokaler och bokstaven l, men ju mer tiden går kan man göra nya kombinationer, då av vokalerna och s. Ord som då kan bildas är t.ex. os, is, ös och as.¹⁴⁴

Avlyssningsskrivning – läraren skall här artikulera för eleven så denne hör hur ljudet låter. Eleven skall sedan upprepa orden och forma bokstäverna till ljudet. Även här övar det sambandet mellan ljud och bokstav.

Fritt associerande – här får eleven lära sig vad som är ett ord och vad som inte är det. Eleven kan använda sig av kombinationer som os, is, äs, as m.m. För att sedan undersöka om de behövs byggas på för att bli ord, eller om det redan är ord. Här bildas det många ord och elevens ordförråd utvidgas därmed.

¹³⁸ Larson, Naucélér & Rudberg. (1992). S. 13.

¹³⁹ Kullberg. (2006). S. 143.

¹⁴⁰ Ibid. S. 144.

¹⁴¹ Ibid. S. 145.

¹⁴² Witting. (1998).

¹⁴³ Larson, Naucélér & Rudberg. (1992). S. 43.

¹⁴⁴ Witting, (1998). S. 54.

Bearbetning av ord – här belyses olika betydelser av ord och ordens synonymer tas upp.

Textläsning – att börja läsa texter är nästa steg. Eleverna får lära sig skiljetecken som kan dyka upp i den aktuella texten. Texterna är sådana som finns runt omkring eleven där eleven kan få ta del av och lyssna på andra texter och öva sig i att uttrycka sig muntligt.¹⁴⁵

Textskapande – målet här är att eleven inte ska skriva så mycket som möjligt utan att kunna skriva utifrån den nivå där han/hon befinner sig och därmed uttrycka sig.

Arbete med stavningsprinciper – nu har eleven mycket kunskap med sig i bagaget och nu gäller det att lyssna, analysera och iaktta olika sätt att skriva ord på. Det kan exempelvis handla om dubbelbeteckning av konsonant. Målet med detta stadium är att eleven ser vilka regelbundenheter det finns och inte att lära sig stavning av enskilda ord.¹⁴⁶

Bornholmsmetoden

Bornholmsmetoden är en läs- och skrivinlärningsmodell som presenteras av Ingvar Lundberg. Den bygger på att få barnen språkligt medvetna för att skapa förutsättningar för god läsutveckling genom lekar. De förutsättningarna som krävs för att barnen ska klara sin läs- och skrivutveckling bra i skolan är att de ska få en stund per dag med fokus på språklekar. De ljudmässiga lekarna ska skapa en glädje hos barnen som de tar med sig när de sedan utforskar det skriftliga språket. Språklekarna kan användas från förskoleklass och upp till de tidiga skolåren.¹⁴⁷

Att arbeta med Bornholmsmetoden kan se ut så här:

Läsinläring:

Lundberg delar in språklekarna i fem olika kategorier:

Lyssna på ljud- här ska barnen lyssna på olika ljud.

Ord och meningar- här ska barnen ges förståelse för vad en mening är och sedan också att meningen består av ord. Barnens ordbegrepp ska vidgas, d.v.s. att ord har både ett innehåll och en form. De ska även kunna tänka bort innehållet av orden och istället tänka på hur de låter.

Första och sista ljudet i ord- här gäller det för barnen att lära sig höra vad ord börjar och slutar med för ljud.

Fenomenens värld – analys och syntes- här arbetar barnen vidare med hur ljuden i orden är uppbyggda, men de får även försöka sätta samman fonem (ljud) till ord.

Bokstävernans värld – på väg mot riktig läsning. I dessa lekar får barnen reda på att ljuden som vårt skriftspråk består av företräds av bokstäver.

”Men när man ska lära sig läsa och skriva måste man bli medveten om ljuden i talen. Man måste alltså förstå att ord är uppbyggda av fonem och att dessa fonem i olika kombinationer kan bilda alla språkets otaliga ord”.¹⁴⁸

Även om läsning och skrivning hör ihop så finns det en särskild bok som fokuserar på skrivutveckling som heter ”God skrivutveckling”. Boken har även den ett kartläggnings scheman med tillhörande övningar fast för skrivning. Boken innehåller fem olika dimensioner för skrivutvecklingen: stavning, meningsbyggnad och textform, funktionell skrivning, skapande skrivning och till sist intresse och motivation för skrivning.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Ibid. S. 59.

¹⁴⁶ Ibid. S. 61.

¹⁴⁷ Lundberg. (2007).

¹⁴⁸ Idem. S. 9.

¹⁴⁹ Lundberg. (2008)

LTG- Läsning på talets grund

“Läsning på talets grund” eller LTG , är en läs- och skrivinlärningsmetod där man utgår ifrån individen och individens eget talade språk. Metoden kommer från Ulrika Leimar som runt 1968 skulle lämna in förslag på försöksverksamhet. Förslaget gällde att hon ville “pröva att lära barn läsa utan att strikt följa en lärlära utan istället bygga på barnens eget språk och deras fria personliga skapande”.¹⁵⁰

I LTG- metoden utgår man från var individen befinner sig i sin utveckling och använder deras egna ord och begrepp. Det är barnens egna ord och tankar som utgör starten i läsningen och dessa upplevelser formuleras till ord. Förkunskaperna och färdigheterna i en förstaklass skiljer sig väldigt åt. Vissa barn kan läsa flytande vid skolstarten medan andra kanske inte kan en enda bokstav. LTG:s synsätt vill utgå från varje barns egna förutsättningar vid skolstarten utan nivågrupper och ger då utrymme för individanpassad undervisning. “ Ska barnet utveckla sitt naturliga språk måste det få öva sig i spontana situationer, där övningarna anpassas till barnens begreppsvärld och egna intressen”.¹⁵¹

Att arbeta med LTG- metoden kan se ut så här:

Själva LTG- arbetet är uppdelat i olika faser: Samtalsfasen, Dikteringsfasen, Laborationsfasen, Återläsningsfasen och efterbehandlingsfasen, där barnen bygger texter på egna erfarenheter och upplevelser.

Samtals och dikteringsfasen är den viktigaste delen när det gäller skriftspråksinläringen. Här utför man samtalet i grupp och utgår från något som ligger nära barnen. Ett sätt att börja detta arbete är att utgå från en gemensam upplevelse som klassen varit med om. Samtalen utförs då i grupp, antingen i helklass eller i två grupper. Tillsammans så skapar eleverna en text och läraren skriver då långsamt upp det som eleverna kommer fram till på ett blädderblock eller på tavlan. Genom att arbeta så här så kommer eleverna sakta men säkert fram till rätt benämningar på ord och fraser. När gruppen har producerat en text så läser läraren upp texten tillsammans med eleverna. Här kan läraren plocka ut vissa delar av texten och visa på olika meningar som till exempel någon grammatiskt.¹⁵²

Laborationsfasen - här är text- och talspråksanalys ett viktigt moment. Här krävs lite förberedelse av läraren genom att förbereda textremsor där delar av den gemensamma texten finns med. Det kan vara enstaka bokstäver, ändelser, ord eller hela meningar. Övningen börjar med att en elev pekar på den redan skrivna, gemensamma texten och resten av gruppen läser högt tillsammans. Här skiljer det sig mellan eleverna, vissa kan läsa med, medan andra endast hänger med i texten. Men alla känner att de kan eftersom det är elevernas egna ord som texten består av, och de har själva varit med och producerat texten. Efter detta får eleverna sina remsor och ska då leta reda på och jämföra sin bokstav, sin ändelse, sitt ord eller sin mening med den gemensamma texten.¹⁵³

Återläsningsfasen - så snart lektionen med laborationsfasen är över skriver läraren ut texten till alla eleverna som ska användas som ett arbetsblad. Nu är det tid för eleverna att “läsa upp” för läraren. Läraren markerar på barnets text de ord som barnet själv klarade av att läsa och får sedan så många kort som antal markerade ord. Dessa kort samlar barnet i sin ordsamlings låda och arbetar vidare med dessa under nästa fas.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Leimar. (1976). S. 9.

¹⁵¹ Leimar. (1977). S. 7.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid.

Efterbehandlingsfasen - i denna fas ska barnen arbeta med sina egna ord. Barnet skriver av sina ord och gör en illustration på kortet för att sedan läsa orden och benämna ljuden. Eleven har en alfabetisk ordnad ordsamlingslåda där eleven, när han kan benämna ordet, samlar sina ord.¹⁵⁵

Kiwimetoden

Kiwimetoden är ett arbetssätt som ursprungligen kommer från Nya Zeeland. Det är en lärandeprocess som bl.a handlar om läsförståelse, lässtrategier och det vidgade textbegreppet. Genom att använda metoden lär sig barnen läsa, med de får också lära sig att se kritiskt på texter. Genom att läsa tillsammans med eleverna vidgar de sin förståelse för tryckt text, hur böckers utmärkande egenskaper är och att skriva. Gemensam läsning gör elever mer självständiga när det gäller arbetsuppgifter inom språket. Läraren väljer en text exempelvis en bok som har ett bra språk men tilltalade illustrationer, texten ska också ge barnen ett ökat ordförråd.¹⁵⁶

Att arbeta med Kiwi- metoden kan se ut så här:

Lektion 1. Presentera texten som exempelvis kan vara en saga. Låt barnen prata om deras erfarenheter, förväntningar och vad som ska ske. En bildpromenad kan också vara en inspirerande start på läsningen.

Lektion 2. Läraren ska läsa sagan tillsammans med eleverna. Textens innehåll är viktig här.

Lektion 3. Läs berättelsen men fokusera nu på språket.

Lektion 4. Läs nu berättelsen med inlevelse.

Lektion 5. Eleverna får utifrån sig själva skriva egna texter och rita bilder till. Om eleverna sedan vill kan texterna läsas för övriga klassen.

Den gemensamma läsningen är en introduktion till väggledd läsning, högläsning och självständig läsning. I den väggledda läsningen använder man de metoder som användes i den gemensamma läsningen.

Syftet med den gemensamma läsningen är följande:

- Att känna igen huvuddragen i gemensam läsning.
- Att visa grundmoment i en lektion med gemensam läsning.
- Att diskutera planering för gemensam läsning.
- Att identifiera karaktäristiska drag för gemensam läsning på olika läsutvecklingsnivåer.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Bonniers utbildning. Arbetsmaterial. Kiwiböckerna

¹⁵⁷ Bonniers utbildning. Arbetsmaterial. Kiwiböckerna